

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

روزنامه
انتخابات
و مسجد مسکون

۱

فصل هجدهم

شکایه به اتحاد و نجیب ام در آموخته نامی بی

بسی از کسینان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصل همدلی: نگاهی به اتحاد و انسجام در آموزه های دینی

نویسنده:

جمعی از نویسندگان

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	فصل همدلی: نگاهی به اتحاد و انسجام در آموزه های دینی
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	اشاره
۱۸	دیباجه
۲۱	پیش گفتار
۲۵	فصل اول: اتحاد و انسجام در آموزه های قرآنی
۲۵	اشاره
۲۹	۱. تمسک به ريسمان الهی
۲۹	اشاره
۲۹	پیام ها و نکته ها
۳۰	۲. برادری مؤمنان
۳۰	اشاره
۳۴	حقوق برادری
۳۷	پیام ها
۳۸	۳. آشتی دادن مؤمنین
۳۸	اشاره
۳۹	پیام ها
۴۰	۴. پرهیز از اهانت
۴۰	اشاره
۴۰	شأن نزول
۴۲	تمسخر دیگران
۴۲	ریشه های تمسخر
۴۳	پیام ها

۴۴	۵. سیمای یاران پیامبر
۴۸	۶. اختلاف و سقوط
۵۳	فصل دوم: اتحاد در آموزه های روایی
۵۳	اشاره
۵۴	۱. مایه رحمت
۵۴	۲. ضرورت اتحاد
۵۵	۳. نصرت الهی
۵۵	۴. یدِ واحده
۵۶	۵. راه سعادت
۵۶	۶. برادران صمیمی
۵۷	۷. اختلاف ظاهری و باطنی
۵۸	۸. سرانجام اختلاف
۵۸	۹. اختلاف و پیروزی باطل
۵۹	۱۰. سکوت جاهل
۵۹	۱۱. ریشه اختلاف
۶۰	۱۲. مؤمنان، پیکر واحد
۶۱	۱۳. عبرت از پیشینیان
۶۵	۱۴. وقار اسلامی و پرهیز از اختلاف
۶۵	۱۵. استحکام کارها
۶۶	۱۶. تعصب نابه جا و خروج از حلقه ایمان
۶۷	۱۷. بت پرستی و تفرقه
۶۸	۱۸. بالاترین اعمال
۶۸	۱۹. همیشه با جماعت
۶۸	۲۰. مرگ جاهلی
۶۹	۲۱. رحمت الهی و اتحاد
۶۹	۲۲. عاجزترین مردم

۶۹	۲۳. امام علی علیه السلام اسوه اتحاد
۶۹	۲۴. دل های پراکنده و فراوانی تعداد
۶۹	۲۵. خصلت مؤمن
۷۲	فصل سوم: سیره و حکایات تاریخی
۷۲	اشاره
۷۵	جلوگیری از تفرقه
۷۶	جلوگیری از اختلاف با مشارکت همگانی
۷۷	برخورد با قومیت گرایی
۸۲	حکایات تاریخی
۸۷	فصل چهارم: اتحاد در سخنان امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری
۸۷	الف) گزیده ای از سخنان امام خمینی رحمه الله
۸۷	۱- پیروزی مسلمانان
۸۷	۲- تحول روحی
۸۷	۳- رمز پیروزی
۸۷	۴- دستور مهم
۸۷	۵- دستور خدا
۸۸	۶- اتحاد در راه حق
۸۸	۷- قرآن، محور وحدت
۸۹	۸- حکم خدا
۸۹	۹- دست آورد پیامبران
۸۹	۱۰- اتحاد مستضعفان
۸۹	۱۱- معصیت خدا
۸۹	۱۲- حفظ اسلام
۹۰	۱۳- رحمت الهی
۹۰	۱۴- حقوق برابر
۹۰	۱۵- رفع مشکلات

- ۱۶- بهره مند از اختلاف ۹۰
- ۱۷- دشمن شناسی ۹۱
- ۱۸- در سایه پرچم توحید ۹۱
- ۱۹- پیروان قرآن ۹۱
- ۲۰- حق اسلام ۹۲
- ۲۱- ید واحده ۹۲
- ۲۲- وظیفه همه ۹۲
- ۲۳- وظیفه اهل قلم و بیان ۹۲
- (ب) گزیده ای از سخنان مقام معظم رهبری ۹۳
- ۱- پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله محور وحدت ۹۳
- ۲- تهاجم دشمن، اهمیت بیشتر ۹۳
- ۳- تلاش های استکبار ۹۴
- ۴- دست های مزدور و مذاهب اختراعی ۹۴
- ۵- اتحاد یعنی هم دلی و هم کاری ۹۵
- ۶- وحدت، اصلی اسلامی ۹۶
- ۷- وحدت دشمن شکن ۹۶
- ۸- اختلاف و نقش شیطان ها ۹۶
- ۹- ضرورت احترام و پرهیز از اهانت ۹۷
- ۱۰- وحدت و تکلیف شرعی ۹۷
- ۱۱- یکی از چماق های دشمن! ۹۷
- ۱۲- سرانگشت دشمن! ۹۸
- ۱۳- گروه های جاهل نادان ۹۹
- ۱۴- انقلاب شیعی یا اسلامی؟ ۱۰۰
- ۱۵- حقوق همشهری گری ۱۰۰
- ۱۶- تمسک به حبل الله چگونه است؟ ۱۰۱
- ۱۷- تفرقه انگیزی؛ گناهی تاریخی ۱۰۱

۱۰۲ ----- ۱۸- پیوند برادری میان امت اسلامی

۱۰۴ ----- کتاب نامه

۱۰۷ ----- درباره مرکز

فصل همدلی: نگاهی به اتحاد و انسجام در آموزه های دینی

مشخصات کتاب

فصل همدلی: نگاهی به اتحاد و انسجام در آموزه های دینی

جمعی از نویسندگان

وضعیت نشر: قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۹۲.

ص: ۱

اشاره

شعار وحدت اگر با عمل همراه نباشد ریاکاری است. (۱)

جان حیوانی ندارد اتحاد

تو مجو این اتحاد از جان باد

جان گرگان و سگان از هم جداست

متحد جان های شیران خداست

همچو آن یک نور خورشید سما

صد بود نسبت به صحن خانه ها

لیک یک باشد همه انوارشان

چون که برگیری تو دیوار از میان (۲)

این دیوارها و درهای آهنین چه بی رحمانه ما را از آسمان جدا کرده اند و قصه جدایی از دیروز و فردا را با چه واژه های سخت و سنگینی می خوانند!

دنیای ما هرگز محصور این دیوارهای خشک و سرد و خاکستری نبوده است. دیوارها آزارمان می دهند. ما خانه بی دیوار می خواهیم و روز بی پایان و روشنی جاودان.

انسان ها همواره دم از تفرقه می زنند و غم تفرقه گلوی آنان را می فشارد. تفرقه همیشه

ص: ۹

۱- [۱]. امام خمینی رحمه الله، صحیفه نور، ج ۸، ص ۲۰۲، ۳۱/۴/۱۳۵۸.

۲- [۲]. از اشعار مولوی در ترجمه بیان السعاده، ج ۷، ص ۴۱۴.

غم انگیز است همچون آتش می ماند که فروزنده و طاقت سوز است.

هر کسی به قسمت خالی زندگی می نگرد و وحدت کلمه را در آن نمی بیند. باید از امروز به ندای رهبر لیبیک گفته و چشمان خود را با آن سوی پنجره ها آشتی دهیم. باید پرده ها را عقب زد و پشت صحنه زندگی را هم دید. باید حرکت کرد تا حرکت را باور کرد باید نگاهی دگر داشت و در تحقق اتحاد ملی و انسجام اسلامی کوشید.

به راستی جهان اسلام و به خصوص رهبران، دولتمردان و نخبگان آنها را چه می شود؟ چرا برای وحدت آن گونه که بایسته و مورد انتظار است و به دور از اجلاس ها و تعارفات معمول و اغلب کم خاصیت، گام های عملی بر نمی دارند؟ آیا این همه جنایات در سرزمین های اسلامی به ویژه عراق و افغانستان که بر اثر لشکرکشی بیگانگان صورت می گیرد، هشدار نیست؟ آیا هجوم سازمان یافته استکبار علیه کیان و تمامیت ارضی امت اسلامی در جنگ نرم و نبرد رسانه ای را که ایمان، ارزش ها و اعتقادات به خصوص جوانان را نشانه گرفته است، نمی بینیم؟ آیا تز استعماری و زنگ خورده، اما با رنگ و لعاب جدید اختلاف اندازی میان مسلمانان را در قرن بیست و یکم مشاهده نمی کنیم؟

مگر ما امت پیامبری نیستیم که فرمود: مسلمان، برادر مسلمان است. به او ستم نمی کند و دشنام نمی گوید، دوستی او را حفظ می کند. همیشه خیرخواه او است. پیمان ها و تعهدات را محترم می شمارد. احسان و هدیه او را جبران می کند. او را دوست می دارد و

یاری می کند. او را تسلیم دشمن نمی کند. هر خیر و نیکی که برای خود می خواهد، برای او نیز می خواهد. هر بدی و شری که خود را از آن دور می کند برای او نیز نمی خواهد و آرزو نمی کند. و نیز فرمود: ای مردم همدیگر را دشمن ندارید و برادر هم باشید. بیاییم به آموزه های نبوی عمل کنیم.

امید آنکه با الهام از قرآن مجید و اسلام عزیز و آموزه های پیامبر گرامی اسلام و تأسی از سیره نبوی در سال اتحاد ملی و انسجام اسلامی، شاهد هم بستگی، سربلندی و عزت جهان اسلام و شکست و ناکامی دشمنان باشیم.

نوشتار حاضر در جهت آشنایی با برخی آیات، احادیث و سخنان امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری در ارتباط با اتحاد ملی و انسجام اسلامی به سفارش اداره کل روابط عمومی سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران تهیه شده است.

امید که دریچه ای از اتحاد و هم دلی به سوی همگان گشوده شود و شاهد تحقق منویات امام راحل و مقام معظم رهبری در سراسر جهان اسلام باشیم.

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

آن روز که خورشید نبوت در آسمان کعبه رخ نمود، کسی باور نداشت که این سفیر الهی برای بشر خفته درس‌ها و گفتنی‌های بسیار دارد. محمد امین صلی الله علیه و آله، با ره توشه ایمان، عصمت و صداقت، طریق هدایت بشر را در پیش گرفت و با سر دادن ندای توحید، روح معنویت را در دل تشنگان حقیقت دمید. رسول اکرم صلی الله علیه و آله با درایت خویش سکان رهبری امت اسلامی را در دست گرفت و با شعار «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (حجرات: ۱۰) تفرقه و پراکندگی میان مسلمانان را به اتحاد و برادری تبدیل کرد. مهاجر و انصار با هم برادر شدند و زنگار کینه جاهلیت را از دل زدودند. پیامبر رحمت برای حفظ و پایداری این برادری، پیام وحی را به گوش امت رساند که «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا». (آل عمران: ۱۰۳)

حال اگر باورها یکی باشد، آرمان‌ها یک‌افق را بنگرد و تعالی، انگیزه مشترک زیستن گردد، آن سان که باید جمعیت عظیم مسلمان آن‌گونه باشند، الفت و یک‌دلی حاکم قلب‌های بی‌شمار می‌شود. اگر مردمان به ریسمان محکم ایمان چنگ زنند و بر گرد تفرقه نگردند، آن سان که دستور صریح قرآن است، اتحاد و انسجام پرتوگستر سرزمین‌های اسلام می‌شود.

رفع اختلاف‌ها، زدودن غبار کینه‌ها و محکم کردن پیوندها و پیمان‌ها از گران‌قدرترین

سرفصل های اجتماعی اسلام است. آیین اسلام که فرهنگ هم دلی، هم سویی و فریادرسی است، پیوسته به غم زدایی، دل جویی و صلح دادن میان مردمان توصیه می کند. در این فرهنگ، عالمان دین گستر و مصلحان اجتماعی که فراتر از مرز خودساختن، به دیگران پرداختن را پیشه خود دارند، ارزشی افزون تر از عابدان و عارفان به خود پرداخته می یابند و بدین گونه است که آشتی دادن میان دو تن، از نماز و روزه یک سال پاداشی فراتر می گیرد. این سخن امیر مهربانی حضرت علی علیه السلام است که:

به ریسمان الهی چنگ زیند و دچار تفرقه نشوید. همانا من از رسول خدا شنیدم که می فرمود: آشتی دادن افراد و رفع اختلاف از آنان از نماز و روزه یک سال برتر است. همانا هلاک کننده و از بین برنده دین، ناسازگاری و اختلاف افراد با یکدیگر است. (۱)

هر جا که رذیلت ها فرصت حضور بیابند، اختلاف ها و کشمکش ها رخ عیان می کنند. خودخواهی، خو دبرتر بینی، منفعت پرستی، آز و کینه و حسد و هر چه در حریم اخلاق نباشد، سرچشمه نزاع است و فرجامی جز پایمال کردن باورهای دینی، سست شدن بنیان های اجتماعی و آسیب دیدن ارزش های فرهنگی ندارد. اگر انسان ها دل به تسلیم و سر به بندگی بسپارند و در پرتو نعمت اسلام حلقه برادری تشکیل دهند، اختلاف ها رنگ می بازد و نزاع ها مجال ظهور نمی یابد.

سیره گران سنگ امامان معصوم علیهم السلام در بذل

ص: ۱۳

مهرورزی و رفتار کریمانه آنان در گذشت و خطاپوشی و همچنین توصیه های گسترده اسلام به گشاده رویی و محبت، حلم و مدارا، صبر و صلح، و بدی را با نیکی پاسخ دادن همه نشان از نگاه ژرف اسلام به اتحاد و انسجام و پرهیز از اختلاف و نزاع است. قرآن کریم نیز مؤمنان را به دوری از ستیزه و پاسداشت شکیبایی امر کرده و می فرماید:

و از خدا و پیامبرش اطاعت کنید و با هم نزاع نکنید که سست شوید و مهابت شما از بین برود، و صبر کنید که خدا با شکیبایان است. (انفال: ۴۶)

رسول اعظم صلی الله علیه و آله نیز در این باره می فرماید:

آدمی آن گاه به حقیقت و کمال ایمان می رسد که از مجادله و بحث های اختلاف افکن و خصومت آمیز پرهیزد، هر چند حق با او باشد. (۱)

از سوی دیگر، دشمنان قسم خورده اسلام و پیامبر، پیوسته به دنبال ایجاد شکاف در صفوف به هم پیوسته مسلمانان بوده و هستند و هر روز بر آتش فتنه های تفرقه انگیز میان مسلمانان، دامن می زنند. امروزه با ناکامی آنان در عرصه های نظامی و سیاسی، این توطئه ها چنان افزایش یافته است که اتحاد و هم بستگی ملی و انسجام اسلامی از ضروری ترین نیازهای جهان اسلام به شمار می رود. بنابراین، مقام معظم رهبری به منظور بیداری و بسیج امت اسلامی، سال جاری را سال «اتحاد ملی و انسجام اسلامی» نامیده است. این امر، رسالت همه

ص: ۱۴

۱- [۱]. محدث قمی، سفینه البحار، ماده مرء.

فرهنگ سازان جهان اسلام را بیش از پیش سنگین کرده و بر ماست که با تدبیر و برنامه ریزی دقیق و جامع، گام هایی اساسی در تحقق این امر مهم برداریم.

ما نیز به سهم خود به منظور آشنایی بیشتر با آیات، احادیث و سیره و سخنان بزرگان بر آن شدیم تا صفحاتی را از سرچشمه قرآن و عترت تهیه و فراروی خوانندگان قرار دهیم.

نوشتار حاضر در چهار فصل تدوین شده است. در فصل نخست به ذکر برخی آیات مرتبط، همراه با نکته ها و پیام ها پرداختیم. فصل دوم را به نقل برخی احادیث پیامبر گرامی اسلام و امامان معصوم علیهم السلام همراه با پیام های آنها اختصاص دادیم. در فصل سوم نگاهی کوتاه به نمونه هایی از سیره پیامبر رحمت و پیشوایان معصوم علیهم السلام و چند نمونه از حکایات تاریخی دوخته ایم و در پایان فصل چهارم را با گزیده ای از سخنان گهربار امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری درباره اتحاد ملی و انسجام اسلامی زینت بخشیده ایم. امید آنکه این اثر مورد استفاده خوانندگان عزیز قرار گیرد.

آیات نورانی قرآن، همه مسلمانان را به اتحاد و انسجام و یک پارچگی فرامی خواند و از همگان می خواهد که به ریسمان الهی پیوندند تا در سایه این هم دلی و الفت جامعه ای نمونه ایجاد کنند. بی تردید، آموزه های ثمین آیات الهی می تواند روشنای خاصی در فرا راه دست یابی به اتحاد و انسجام ایجاد کند. از این رو، پس از مرور کریمه های قرآنی، نکات و رهنمودهای آن در حد بضاعت استخراج و تقدیم ره پویان می گردد.

الف) گزیده آیات اتحاد و انسجام

در بسیاری از آیات قرآن به حفظ وحدت و انسجام میان مسلمانان تأکید و سفارش شده است که برخی از این آیات عبارتند از:

۱. وَ اٰخِصَّ مُوَا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوْا وَ اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلْفَ بَيْنَ قُلُوْبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا وَ كُنْتُمْ عَلٰی شَفَا حُفْرِهِ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰیٰتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ (آل عمران: ۱۰۳).

و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید؛ آن گاه که دشمنان [یکدیگر] بودید. پس میان دل های شما الفت انداخت تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رهانید. این گونه خداوند، نشانه های خود را برای شما روشن می کند، باشد که شما راه یابید.

۲. إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (حجرات: ۱۰).

در حقیقت، مؤمنان با هم برادرند. پس میان برادرانتان را سازش دهید و از خدا پروا کنید. امید که از رحمت [خدا] بهره مند شوید.

۳. وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا (حجرات: ۹).

و اگر دو طایفه از مؤمنان با هم بجنگند، میان آن دو را اصلاح کنید.

۴. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَشْرِكْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمِ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءِ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (حجرات: ۱۱).

ای کسانی که ایمان آورده اید! نباید قومی، قوم دیگر را ریشخند کند، شاید آنها از اینها بهتر باشند و نباید زنانی، زنان [دیگر] را [ریشخند کنند]، شاید آنها از اینها بهتر باشند و از یکدیگر عیب جویی نکنید و به همدیگر لقب های زشت ندهید. چه ناپسندیده است نام زشت پس از ایمان و هر که توبه نکرد، آنان خود ستم کارند.

۵. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكْعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا (فتح: ۲۹).

محمد صلی الله علیه و آله پیامبر خداست و کسانی که با اویند، بر کافران، سخت گیر [و] با همدیگر مهربانند. آنان را در رکوع و سجود می بینی. فضل و خشنودی خدا را خواستارند.

۶. وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ (انفال: ۴۶).

و از خدا و پیامبرش اطاعت کنید و با هم نجنگید که سبب شود شما از بین بروید و صبر کنید که خدا با شکیبایان است.

۷. وَ لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَ اختلفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (آل عمران: ۱۰۵).

و مانند کسانی نباشید که پس از آنکه دلایل آشکار

برایشان آشکار شد، پراکنده شدند و با هم اختلاف پیدا کردند و برای آنان عذابی سهمگین است.

۸. وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ (توبه: ۷۱).

مردان و زنان باایمان، دوستان یکدیگرند.

۹. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَ لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (بقره: ۲۰۸).

ای کسانی که ایمان آورده اید! همگی به اطاعت [خدا] درآید و گام های شیطان را دنبال نکنید که او برای شما دشمنی آشکار است.

۱۰. وَ مَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَ لَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (یونس: ۱۹).

و مردم جز یک امت نبودند. پس اختلاف پیدا کردند و اگر وعده ای از جانب پروردگارت مقرر نگشته بود، به یقین در آنچه بر سر آن با هم اختلاف می کنند، میانشان داوری می شد.

۱۱. إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ أَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ (انبیاء: ۹۲).

این است امت شما که امتی یگانه است و منم پروردگار شما، پس مرا پرستید.

۱۲. وَ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ أَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ (مؤمنون: ۵۲).

و در حقیقت، این امت شماست که امتی یگانه است و من پروردگار شمایم. پس از من پروا دارید.

۱۳. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا (نساء: ۱۴۴).

ای کسانی که ایمان آورده اید! به جای مؤمنان، کافران را به دوستی خود مگیرید. آیا می خواهید علیه خود حجتی روشن برای خدا قرار دهید؟

۱۴. قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْضِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا... (انعام: ۶۵).

بگو: او تواناست که از بالای سرتان یا از زیر پاهایتان عذابی بر شما بفرستد یا شما را گروه گروه به هم اندازد [و دچار تفرقه سازد].

۱۵. إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (انعام: ۱۵۹).

کسانی که دین خود را پراکنده ساختند و فرقه فرقه شدند، تو هیچ گونه مسئول ایشان نیستی، کارشان فقط با خداست، آن گاه به آنچه انجام می دادند، آگاهشان خواهد کرد.

۱۶. ... وَ لَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَ كَانُوا شِيَعًا... (روم: ۳۱ و ۳۲).

... و از مشرکان مباشید؛ از کسانی که دین خود را قطعه قطعه کردند و فرقه فرقه شدند...

۱۷. شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَ عِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ... (شورا: ۱۳).

از [احکام] دین، آنچه را که به نوح درباره آن سفارش کرد، برای شما تشریح کرد و آنچه را به تو وحی کردیم و آنچه را که درباره آن به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش نمودیم که دین را برپا دارید و در آن تفرقه اندازی نکنید.

۱۸. وَ مَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ وَ لَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ (شوری: ۱۴).

و فقط پس از آنکه علم برایشان آمد، راه تفرقه پیمودند، [آن هم] به صرف حسد [و برتری جویی] میان همدیگر و اگر سخنی [دایر بر تأخیر عذاب] از جانب پروردگارت تا زمانی معین، پیشی نگرفته بود، قطعاً میانشان داوری شده بود.

(ب) آیات و نکته ها (۱)

ص: ۱۹

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَ كُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرِهِ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (آل عمران: ۱۰۳).

همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت‌هایی را که خداوند به شما عطا کرده است، یاد کنید و به یاد آورید زمانی را که دشمن یکدیگر بودید و خداوند، میان دل‌هایتان الفت به وجود آورد. پس در سایه نعمت او برادران یکدیگر شدید و شما در لب‌پرتگاهی از آتش بودید. پس خداوند، شما را از آن پرتگاه نجات داد. خداوند این‌گونه آیات خود را برای شما بیان می‌کند، شاید پذیرای هدایت شوید.

پیام‌ها و نکته‌ها

۱. وحدت و دوری از تفرقه، وظیفه‌ای الهی است.

۲. محور وحدت باید «حبل‌الله» باشد. (۱)

۳. وحدتی که بر محور نژاد، زبان، ملیت، اقتصاد و سیاست باشد، بی‌ثبات است.

۴. وحدت ظاهری بی‌اثر است، ولی الفت دل‌ها به دست خداست که خود در قرآن می‌فرماید:

«فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ» و اگر همه سرمایه‌های زمین را خرج کنی، نمی‌توانی بدون خواست او میان دل‌ها الفت برقرار سازی.

۵. وحدت، عامل اخوت است. «فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ

ص: ۲۰

۱- [۱]. امام علی علیه السلام در خطبه ۱۷۶ نهج البلاغه می‌فرماید: «قرآن، حبل‌الله است.» در تفسیرمجمع البیان نیز به نقل از امام صادق علیه السلام آمده است: «نحن حبل‌الله؛ ما [اهل بیت]، حبل‌الله هستیم» و در تفسیر نورالثقلین، جلد اول نیز روایت شده است: «علی بن ابی طالب علیه السلام حبل‌الله است.»

۶. تفرقه و دشمنی پرتگاه آتش است. «شَفَا حُفْرَهُ مِنَ النَّارِ».

۷. اتحاد، نعمت بزرگ الهی است. (۱) «فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ».

۸. از برکات و خدماتی که اسلام به شما ارزانی داشته است، غافل نشوید. «إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ».

۹. یادآوری نعمت های الهی، مایه عشق و زمینه ساز هدایت است. «وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ... لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ».

۱۰. نعمت های خداوند آیات الهی هستند. «وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ... يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ».

۲. برادری مؤمنان

اشاره

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ. (حجرات: ۱۰)

همانا مؤمنان با یکدیگر برادرند. پس میان برادران خود (در صورت اختلاف و نزاع) صلح و آشتی برقرار کنید و از خدا پروا کنید تا از رحمت [خدا] بهره مند گردید.

نکته ها

در این آیه از قرآن، رابطه مؤمنان با یکدیگر مانند رابطه دو برادر معرفی شده است. در این تعبیر، نکته هایی نهفته که برخی از آنها عبارت است از:

الف) دوستی دو برادر، عمیق و پایدار است.

ب) دوستی دو برادر، متقابل است، نه یک جانبه.

ص: ۲۱

۱- [۱]. تفرقه در ردیف عذاب های آسمانی و زمینی و نوعی عذاب و مجازات الهی به شمار می رود. در اسلام، دروغ گفتن برای ایجاد وحدت جایز و راست گفتن تفرقه انگیز حرام است.

ج) دوستی دو برادر، بر اساس فطرت و طبیعت است، نه جاذبه های مادی و دنیوی.

د) دو برادر در برابر بیگانه، یگانه اند و بازوی یکدیگر.

ه) دو برادر از یک اصل و ریشه هستند.

و) توجه به برادری موجب گذشت و چشم پوشی است.

ز) در شادی برادر، شاد و در غم او غمگین است.

امروزه برای اظهار علاقه به دیگران کلمات دوست، هم شهری و هم وطن استفاده می شود، ولی اسلام برای بیان این رابطه، کلمه برادر را به کار برده که عمیق ترین واژه هاست.

در روایتی از معصوم علیه السلام دو برادر دینی به دو دست تشبیه شده اند که یکدیگر را شست و شو می دهند. (۱)

در این آیه و آیه پیش، سه بار فرمان «اصلحو» تکرار شده که نشانه توجه اسلام به برقراری صلح و دوستی میان افراد جامعه است.

خداوند در آیه ۹ سوره حجرات می فرماید: «فَأَصْلِحُوا... واقسطوا؛ به عدالت، صلح برقرار کنید» و در آیه ۱۰ همین سوره آمده است: «فَأَصْلِحُوا... واتقوا؛ در برقراری صلح، تقوای الهی پیشه کنید»؛ یعنی اگر شما را به عنوان حاکم و قاضی انتخاب کردند، در اجرای حکم، خدا را در نظر بگیرید، نه آنکه حکم شما، مایه ستم به یکی از طرفین شود.

برادری (اخوت)

یکی از ویژگی های دین مبین اسلام آن است

ص: ۲۲

که به طور اساسی و ریشه ای به اصلاح امور می پردازد. برای مثال خداوند در آیه ای می فرماید: «إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً؛ تمام عزت از آن خداست.» (یونس: ۶۵) چرا برای کسب عزت به سراغ این و آن می روید؟ یا در آیه ای دیگر آمده است: «إِنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً؛ تمام قدرت ها از آن اوست.» (بقره: ۱۶۵) چرا به صاحبان قدرت های فانی و دنیوی دل خوش می دارید؟! در آیه ۱۰ سوره حجرات نیز می خوانیم: «همه مؤمنان با یکدیگر برادرند.» پس به برکت این برادری قهر و دشمنی را کنار بگذارید و با یکدیگر دوست باشید.

برای اصلاح رفتار فرد و جامعه باید مبنای فکری و اعتقادی آنان را اصلاح کرد. طرح برادری و الفت و به کارگیری این واژه، از راه کارهای سازنده اسلام برای اصلاح مبنای فکری و اعتقادی مسلمانان است.

در روایتی آمده است پیامبر خدا به همراه هفت صد و چهل نفر از یارانش در منطقه «نخلیه» بود که جبرئیل بر حضرت نازل شد و فرمود: «خداوند میان فرشتگان پیمان برادری بسته است.» بر همین اساس حضرت نیز میان اصحابش عقد برادری بست. رسول خدا صلی الله علیه و آله میان ابوبکر، عمر، عثمان، عبدالرحمان، سلمان، ابوذر، طلحه، زبیر، مصعب، ابویوب انصاری، حمزه، زید بن حارثه، ابودرداء، بلال، جعفر طیار، معاذ بن جبل، مقداد، عمار، عایشه، حفصه، ام سلمه، صفیه، پیمان برادری برقرار ساخت و خود نیز با علی علیه السلام عقد برادری بست. (۱)

ص: ۲۳

استوار بود که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دستور داد دو نفر از شهیدان جنگ احد به نام های _عبدالله بن عمر_ و _عمرو بن جموح_ را که میانشان پیوند برادری برقرار شده بود، در یک قبر دفن کنند. (۱)

به فرموده خداوند، برادری نسبی، روزی گسسته خواهد شد؛ «فلا أنساب بینهم» (مؤمنون: ۱۰۱) ولی برادری دینی حتی در قیامت نیز برقرار خواهد بود. چنان که در قرآن آمده است: «إخواناً علی سُررٍ مُتقابلین». (حجر: ۴۷)

دوستی و برادری باید تنها برای خدا و برای رضای او باشد. اگر کسی برای امور دنیوی با کسی دوستی کند، به منظور و هدف دلخواهش نمی رسد و در قیامت نیز دشمن یکدیگر می شوند. (۲) خداوند در آیه ای از قرآن می فرماید: «الأخلاء یومئذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقینَ؛ در قیامت، همه دوستان با هم دشمن می گردند، جز پرهیزکاران». (زخرف: ۶۷)

آنچه مهم تر از برقراری پیوند برادری است، حفظ این پیوند ارزشمند است. در روایات و آموزه های اسلامی از کسانی که برادران دینی خود را رها می کنند، به شدت انتقاد شده و سفارش شده است که اگر برادرانت از تو فاصله گرفتند، تو با آنان رفت و آمد داشته باش و اگر از تو بریدند، تو با آنان پیوند برقرار ساز. (۳)

ص: ۲۴

۱- [۱]. نهج البلاغه، شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۴، ص ۲۱۴؛ بحارالانوار، ج ۲۰، ص ۱۲۱.

۲- [۲]. بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۶۷.

۳- [۳]. همان، ج ۷۸، ص ۷۱.

امام صادق علیه السلام می فرماید: «مؤمن، برادر مؤمن است؛ مانند یک جسم که اگر بخشی از آن بیمار گردد، همه بدن ناراحت است.» (۱) سعدی با استفاده از این حدیث ارزشمند، می سراید:

بنی آدم اعضای یک پیکرند

که در آفرینش، ز یک گوهرند

چو عضوی به درد آورد روزگار

دگر عضوها را نماند قرار

تو کز محنت دیگران بی غمی

نشاید که نامت نهند آدمی

حقوق برادری

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

مسلمان بر برادر مسلمانش سی حق دارد که هر یک باید آن حقوق را ادا کنند. از جمله به او عفو و مهربانی کند؛ اسرارش را پنهان دارد؛ اشتباه هایش را جبران کند؛ عذرش را بپذیرد؛ در برابر بدخواهان از وی دفاع کند؛ نسبت به او خیرخواه باشد؛ به وعده هایی که به وی داده است، عمل کند؛ هنگام بیماری به عیادتش برود؛ به تشییع جنازه او برود؛ دعوت و هدیه اش را بپذیرد؛ هدایای او را جبران کند؛ از خدمات او قدردانی کند؛ او را یاری رساند؛ ناموس او را حفظ کند؛ حاجتش را برآورده سازد؛ واسطه حل مشکلاتش شود؛ وی را برای یافتن گم شده اش راهنمایی کند؛ هنگام عطسه کردن به او تهنیت گوید؛ سلامش را پاسخ دهد؛ به سخن و گفته اش احترام بگذارد؛ هدیه ای نیکو برایش تهیه کند؛ سوگندش را بپذیرد؛ دوست او را دوست بدارد و با او دشمنی نکند؛ در حوادث تنهانش نگذارد؛ هرچه را برای خود

ص: ۲۵

می خواهد، برای او نیز بخوهد و... (۱).

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله پس از تلاوت آیه «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» فرمود:

خون مسلمانان با هم برابر است و اگر یکی از آنان به کسی پناه یا امان داد، دیگران باید به آن تعهد پای بند باشند و همه در برابر دشمن مشترک، بسیج شوند. (۲).

صلح و آشتی در قرآن

وجود واژه هایی مانند صلح، «وَالصُّلْحُ خَيْرٌ»، (۳) اصلاح «وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ»، (۴) تألیف قلوب، «فَاللَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ» (۵) و سلم، «ادخلوا فی السلم كافة» (۶) در قرآن نشان دهنده توجه اسلام به صلح و صفا و زندگی مسالمت آمیز و شیرین است.

یکی از نعمت های الهی که خداوند در قرآن بیان کرده، الفت میان مسلمانان است، چنان که خداوند خطاب به مسلمانان می فرماید: «وَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ

ص: ۲۶

۱- [۱]. بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۲۳۶.

۲- [۲]. مفید، امالی، ص ۱۸.

۳- [۳]. نک: نساء: ۱۲۸.

۴- [۴]. نک: انفال: ۱.

۵- [۵]. نک: آل عمران: ۱۰۳.

۶- [۶]. نک: بقره: ۲۰۸.

أَعِدَاءَ فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ؛ به یاد آورید که شما پیش از اسلام با یکدیگر دشمن بودید. پس خداوند میان دل های شما الفت برقرار کرد.» (آل عمران: ۱۰۳) برای نمونه اسلام میان قبیله اوس و خزرج که یک صد و بیست سال با یکدیگر در جنگ بودند، صلح و دوستی برقرار کرد.

اصلاح و آشتی دادن میان افراد بخشودگی و رحمت خداوند را برای فرد آشتی دهنده در پی خواهد داشت. خداوند در آیه ای از قرآن می فرماید: «إِنْ تُصَلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً؛ اگر سازش کنید و پرهیزکار باشید، همانا خدا بخشنده و مهربان است.» (نساء: ۱۲۹) بنابراین، هر کس میان مسلمانان صلح و آشتی برقرار سازد، از جانب پروردگار پاداشی نیکو دریافت خواهد کرد که خداوند می فرماید: «مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا؛ هر کس سبب کار نیکویی شود، او نیز بهره ای کامل از آن (کار نیکو) برد...» (نساء: ۸۵).

دین اسلام برای اصلاح میان مردم، احکام و ویژه ای معین کرده است، از جمله:

۱. در صورتی که دروغ (که از گناهان کبیره است) برای آشتی و اصلاح میان افراد استفاده شود، جرم و گناهی ندارد. «لَا كِذْبَ عَلَى الْمُصْلِحِ» (۱)

۲. اگر نجوا و در گوشی سخن گفتن که از کارهای شیطان و مورد نهی است، (۲) برای اصلاح و آشتی دادن باشد، منعی ندارد. که «لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ...» (نساء: ۱۱۴)

ص: ۲۷

۱- [۱]. بحارالانوار، ج ۶۹، ص ۲۴۲.

۲- [۲]. نک: مجادله: ۱۰.

۳. با اینکه عمل به سوگند، واجب و شکستن آن حرام است، ولی اگر کسی سوگند یاد کند هرگز به اصلاح و آشتی دادن میان دو نفر نپردازد، شکستن این سوگند از دیدگاه اسلام جایز است که «وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ.» (بقره: ۲۲۴)

۴. در دین اسلام، عمل به وصیت، واجب و ترک آن حرام است، ولی هرگاه عمل کردن به وصیت، موجب فتنه و کدورت میان افراد شود، اسلام اجازه می دهد وصیت نادیده گرفته شود تا میان مردم صلح و صفا حاکم باشد، چنان که خداوند در آیه ای از قرآن می فرماید: «فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ...» و هر کس بترسد که از وصیت به وارث او جفا و ستمی رود، به اصلاح آن پردازد و بر او گناهی نیست» (بقره: ۱۸۲).

پیام ها

۱. رابطه برادری، در گرو ایمان است. مسائل اقتصادی، سیاسی، نژادی، جغرافیایی، تاریخی و مانند آن نمی تواند میان مردم روح برادری برقرار سازد که:

جانِ گرگان و سگان از هم جداست

متحد، جان های شیران خداست

۲. برادری بر اساس ایمان، به سن، شغل، سواد و درآمد مشروط نیست.

۳. هیچ انسانی نباید خود را برتر از دیگران بداند. آری، میان والدین و فرزند برتری است، ولی میان برادران، برابری است.

ص: ۲۸

۴. باید برای برقراری صلح و آشتی، از کلمات محبت آمیز و دوستانه استفاده کنیم.

۵. جلوگیری از جنگ و اصلاح امور و برقراری صلح، وظیفه ای عمومی است، نه وظیفه گروهی ویژه و محدود.

۶. بهتر است اصلاح کننده میان دو نفر، خود را برادر طرفین درگیر بداند.

۷. اصلاح و آشتی دادن، آفت هایی دارد که باید آنها را از میان برداشت.

۸. صلح و صفا، مقدمه نزول رحمت الهی است.

۹. جامعه بی تقوا، از رحمت الهی محروم است.

۳. آشتی دادن مؤمنین

اشاره

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاصِلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ. (حجرات: ۹)

و اگر دو گروه از مؤمنان به جنگ پرداختند، پس میان آنان صلح و آشتی برقرار کنید. سپس اگر یکی از دو گروه بر دیگری تجاوز کرد، با متجاوز بجنگید تا به فرمان خداوند باز گردد. پس اگر متجاوز بازگشت [و دست از تجاوز برداشت]، میان آن دو گروه به عدالت، صلح برقرار کنید و عدالت ورزید که خداوند، عدالت پیشگان را دوست دارد.

نکته ها (۱)

گرچه اقتضای ایمان، دوری از درگیری و اختلاف مؤمنان با یکدیگر است، ولی مؤمنان، معصوم و از خطا مبرا نیستند و چه بسا گفتن

ص: ۲۹

۱- [۱]. بر گرفته از: محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۱۱، ص ۱۸۳ با تلخیص.

جمله ای یا انجام دادن کاری موجب بروز درگیری میان آنان شود. بنابراین، باید آمادگی لازم را داشت تا در صورت بروز چنین برخوردهایی، آتش فتنه را خاموش کرد.

در این آیه، ۳ بار به برقراری صلح و اصلاح میان مردم، تأکید و سفارش شده است.

آنچه می تواند صلح و عدالت را در جامعه حاکم سازد و از هرگونه خطا و نقص به دور باشد، قوانین الهی است که پیامبران آن را بر بشر عرضه می کنند، قوانینی که پروردگار متعال بر پایه علم، حکمت و لطف بی نهایت خویش آنها را وضع کرده و آورنده آن، نخستین عمل کننده به آن است.

پیام ها

۱. مسلمانان در برابر یکدیگر مسئولند و بی توجهی به درگیری های میان آنها درست و پذیرفته نیست.
۲. برای آشتی دادن و برقراری صلح میان مسلمانان، باید به سرعت و بدون تأخیر اقدام کرد (حرف فاء در فأصلحوا نشانه سرعت است).
۳. اگر یکی از دو گروه درگیری، ستم و زورگویی کرد، امت اسلامی باید بر ضد او بسیج شود.
۴. مدت مبارزه، تا زمان رسیدن به هدف است «حَتَّى تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ» و ساعت و تاریخ ویژه ای ندارد و مانند مدت مراجعه بیمار به پزشک و مصرف داروست که تا زمان تندرستی باید ادامه یابد.
۵. در قیام های اسلامی، هدف های شخصی، قومی، حزبی، انتقام، خودنمایی و گرفتن زهرچشم از دیگران مطرح نیست.

۶. هر جا توفان غرایز و غضب و لغزشگاه خطرناکی بود، سفارش و تأکید پی در پی به اصلاح لازم است.

۷. هر جا مشکلی وجود دارد، از نیروی محبت استفاده کنید.

۸. آشتی دادن دو طرف جنگ، بدون برقراری عدالت، محبوب خداوند نیست.

۴. پرهیز از اهانت

اشاره

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ.

ای کسانی که ایمان آورده اید! مبادا گروهی [از شما] گروهی دیگر را مسخره کند، چه بسا که مسخره شدگان، بهتر از مسخره کنندگان باشند و زنان نیز زنان دیگر را مسخره نکنند. شاید که آنان بهتر از اینان باشند و در میان خودتان عیب جویی نکنید و یکدیگر را با لقب های بد نخوانید؛ [زیرا] فسق پس از ایمان، بد رسمی است [و سزاوار شما نیست] و هر کس [از این اعمال] توبه نکند، پس آنان همان ستمگرانند.

شأن نزول

بنابر گفته ابن عباس این آیه درباره ثابت بن قیس بن شماس نازل شده است. چون گوش وی سنگین بود، کنار رسول خدا صلی الله علیه و آله می نشست تا سخنان حضرت را به راحتی بشنود. روزی دیر رسید و مردم اطراف پیامبر گرد آمده

بودند. ثابت، مردم را کنار می زد و می گفت راه بدهید. مردی به او گفت: اینجا بنشین، چرا نمی نشینی؟ ثابت خشمگین شد و گفت: تو پسر فلانیه نیستی؟ و آن زن در جاهلیت بدنام بود. مرد از سخن وی شرمگین شد و این آیه بر پیامبر نازل گردید. (۱) خدا نمی خواست شیطان در دل مردم سست ایمان بدمد تا با سختی وحدت مسلمانان را بر هم بزنند.

ضحاک نیز گفته است این آیه درباره وفد تمیم است که چون نزد رسول اکرم صلی الله علیه و آله آمدند، برخی اصحاب پیامبر چون عمار، خباب، بلال، صهیب و سلمان را به دلیل فقرشان تحقیر کردند. (۲)

نکته ها:

«لمز» عیب جویی در روبه رو و «همز» عیب جویی در پشت سر است. (۳) و «تنبأ» صدا زدن دیگران با لقب بد است. (۴)

در این آیه به برخی عوامل و ریشه های فتنه و درگیری اشاره شده که مسخره کردن، تحقیر کردن و به بدی نام بردن از کسی از آن جمله است.

یکی از برکات عمل به آموزه های اسلام، سالم سازی محیط و جلوگیری از درگیری های اجتماعی است.

شاید بتوان گفت که عنوان تمسخر و تحقیر که در این آیه مطرح شده، از باب نمونه

ص: ۳۲

۱- [۱]. میدی، کشف الاسرار، ج ۹، ص ۲۵۹.

۲- [۲]. ابوالفتوح رازی، تفسیر ابوالفتوح، ذیل همان آیه.

۳- [۳]. کتاب العین.

۴- [۴]. لسان العرب.

است و هر سخن یا حرکتی که اخوت و برادری اسلامی را خدشه دار کند، ممنوع است.

تمسخر دیگران

تمسخر کردن، در ظاهر یک گناه، ولی در باطن چند گناه است. در تمسخر کردن، گناهی چون تحقیر، خوار کردن، فاش کردن عیوب، اختلاف افکنی، غیبت، کینه، فتنه، تحریک، انتقام و طعنه به دیگران نهفته است.

ریشه های تمسخر

۱. گاهی این تمسخر کردن برخاسته از غرور ناشی از ثروت است که خداوند در قرآن می فرماید: «وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ، الَّذِي جَمَعَ مَالًا - وَعَيْدَدَةٌ؛ وای بر کسی که به خاطر ثروتی که اندوخته است، در پیش رو یا پشت سر، از دیگران عیب جوئی می کند». (همزه: ۲۱)

۲. گاهی ریشه استهزا، دانش و مدرک تحصیلی است که در قرآن درباره این گروه آمده است: «فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَ حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ؛ آنان به دانشی که دارند، شادند و کیفر آنچه را تمسخر می کردند، آنها را فراگرفت». (غافر: ۸۳)

۳. گاهی توانایی جسمی، دلیل تمسخر کردن کسانی می شود که از این توانایی بی بهره اند، چنان که در آیه ای از قرآن از زبان کفار آمده است: «مَنْ أَشَدُّ مَنَا قُوَّةً؛ کیست که قدرت و توانایی او از ما بیشتر باشد؟» (فصلت: ۱۵)

۴. گاهی نیز انگیزه تمسخر کردن دیگران، عناوین و القاب اجتماعی است. برای مثال، کفار، پیروان پیامبر را که فقیر بودند، تحقیر می کردند و می گفتند: «مَا نَرَاكَ إِتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا؛ ما پیروان تو را جز افراد پست

۵. گاهی افراد، برای تفریح و سرگرمی و با عنوان شوخی به تمسخر گرفته می شوند.

۶. گاهی طمع به مال و مقام، سبب عیب جویی از دیگران و تمسخر آنان می شود، چنان که گروهی از مسلمانان درباره پرداخت زکات، بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله عیب جویی می کردند که خداوند در قرآن می فرماید:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ. (توبه: ۵۸)

ریشه این انتقاد طمع است. اگر از همان زکات به خود آنان بدهی، راضی می شوند، ولی اگر ندهی، همچنان ناراضی هستند و عیب جویی می کنند.

۷. گاهی نیز فرد بر اثر نادانی و با آگاهی، به مسخره کردن افراد دیگر می پردازد. در قرآن کریم آمده است هنگامی که حضرت موسی علیه السلام دستور کشتن گاو را داد، بنی اسرائیل گفتند: آیا ما را مسخره می کنی؟ حضرت موسی علیه السلام گفت: «أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ؛ به خدا پناه می برم که از جاهلان باشم.» (بقره: ۶۷) این آیه مبین آن است که مسخره کردن دیگران از نادانی است.

یکی از کارهای پسندیده حضرت محمد صلی الله علیه و آله، تغییر دادن نام افراد و مناطقی بود که نامی زشت داشتند؛ (۱) زیرا نام بد، وسیله ای برای تمسخر و تحقیر است.

پیام ها

۱. ایمان، با مسخره کردن بندگان خدا سازگار نیست.

ص: ۳۴

۱- [۱]. ابن اثیر، اسد الغابه، ج ۳، ص ۷۶؛ ج ۴، ص ۳۶۲.

۲. کسی که مردم را از توهین به دیگران باز می‌دارد، نباید لحن سخنش آمیخته به توهین باشد.

۳. مسخره کردن، کلید فتنه، کینه و دشمنی است.

۴. ریشه مسخره کردن، احساس خود برتری است که در آیات قرآن، این حس بسیار نکوهش شده است و خداوند فرموده: «نباید خود را بهتر از دیگران بدانید، شاید او بهتر از شما باشد».

۵. ما از باطن مردم آگاه نیستیم. پس نباید ظاهریین و سطحی نگر باشیم.

۶. عیب جویی از مردم، در حقیقت، عیب جویی از خود است.

۷. مسخره کردن و با نام و عناوین بد از یکدیگر یاد کردن، گناه است و باید از آن توبه کرد.

۸. مسخره کردن، تجاوز به حریم افراد است و اگر مسخره کننده توبه نکند، ستم کار است.

۵. سیمای یاران پیامبر

مَحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيَّمَاهُمْ فِي
وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْنُهُ فَأَزْرَهُ فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ
الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا. (فتح: ۲۹)

محمد صلی الله علیه و آله، پیامبر خداست و کسانی که با او هستند، بر کافران، سخت گیر [و] با همدیگر مهربانند. آنان را در رکوع و سجود می بینی [که] فضل و خشنودی خدا را خواستارند. نشانه آنان بر اثر سجود در چهره هایشان [آشکار] است.

این ویژگی ایشان است، در تورات، و مثل آنها در انجیل چون کشتزاری است که جوانه خود برآورد و آن را مایه دهد تا سبزر شود و بر ساقه های خود بایستد و دهقانان را به شگفت آورد تا [خدا] از [انبوهی] آنان کافران را به خشم در اندازد. خدا به کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، آمرزش و پاداشی بزرگ وعده داده است.

پیام‌ها (۱)

۱. مسلمانان باید در برابر دشمن، قاطعیت و صلابت و در برابر دیگر مؤمنان، رأفت، مودت، مهر و عطوفت داشته باشند، «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ».

۲. بی تفاوتی ممنوع، مسلمانان باید مظهر حبّ و بغض باشند.

۳. ملاک مهر و قهر، ایمان و کفر است، نه قوم و قبیله و مال و ثروت.

۴. عبادت برای یاران پیامبر سیره ای همیشگی است، نه عملی موسمی و موقتی؛ «تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا».

۵. دین از سیاست جدا نیست. در کنار رکوع و سجود، موضع گیری قاطع و دشمن شکن لازم است.

نکته:

در این آیه، انواع شیوه های ارتباطی مؤمن ترسیم شده است: رابطه با بیگانگان و دشمنان (اشدء)؛ رابطه با دوستان (رحماء)؛ رابطه با خداوند (رُكَّعًا سُجَّدًا)؛ رابطه با خود (يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَ رِضْوَانًا).

ویژگی های یاران پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (۲)

ص: ۳۶

۱- [۱]. برگرفته از: تفسیر نور، ج ۲، ص ۱۴۲. با گزینش

۲- [۲]. جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، ج ۲۲، صص ۱۱۳ - ۱۲۵.

این آیه شریفه که آخرین آیه از آیات مربوط به صلح حدیبیه است، به بیان ویژگی های یاران پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و وعده الهی درباره آنان می پردازد. این ویژگی ها عبارتند از:

۱. یاران پیامبر خدا در برابر کفار استوار و مقاومند (وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ). آنان سدی محکم و پولادین در برابر دشمنان اسلامند.

۲. با یکدیگر مهربانند (رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ). آنان کانونی از مهر و محبت به برادران و دوستان و هم کیشانند.

۳. پیوسته آنها را در حال رکوع و سجود می بینی و همواره خدا را عبادت می کنند (تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا). این تعبیر، عبادت و بندگی خدا را که با دو رکن اصلی اش؛ «رکوع و سجود» ترسیم شده است، به عنوان حالت همیشگی آنها بیان می کند، عبادتی که رمز تسلیم آنها در برابر فرمان حق و نفی کبر و خودخواهی از وجود ایشان است.

۳. مؤمنان، همواره فضل خدا و رضای او را می طلبند (يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا). به راستی آیا با این انگیزه و روحیه، جایی برای اختلاف و تفرقه میان مسلمانان دیده می شود.

۵. اثر سجده بر پیشانی شان به عنوان نشانه آنها نمایان است (سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ).

ویژگی های بیان شده، ویژگی یاران پیامبر اسلام در تورات است؛ یعنی این حقیقتی است

که پیش تر در تورات حضرت موسی علیه السلام به آن اشاره شده است. همچنین، در کتاب انجیل مقدس نیز به این ویژگی ها اشاره شده است، چنان که در این آیه آمده است: «مَثَلِ آن‌ها در انجیل، همانند کشتزاری است که جوانه های خود را خارج ساخته و به تقویت آن‌ها پرداخته تا محکم شده اند و بر پای خود ایستاده اند و چنان رشد کرده و پر برکت شده که کشاورزان را به شگفتی وا داشته اند.» در توصیفی که در انجیل آمده نیز، پنج ویژگی عمده برای مؤمنان و یاران پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله بیان شده است:

۱. جوانه زدن؛

۲. کمک برای پرورش و رشد؛

۳. محکم شدن؛

۴. بر پای خود ایستادن؛

۵. رشد چشم گیر و اعجاب انگیز.

آری، یاران پیامبر هرگز از پای نمی نشینند و پیوسته به پیش می روند. در عین عابد بودن، مجاهدند و در عین جهاد، عبادت می کنند. ظاهری آراسته، باطنی پیراسته، عواطفی نیرومند و نیت هایی پاک دارند. در برابر دشمنان حق، مظهر خشم خدایند و در برابر دوستان حق، نمایانگر لطف و رحمت او.

سپس خداوند در ادامه آیه می فرماید: این ویژگی های برجسته و این حرکت پویا به همان اندازه که دوستان را به شوق و نشاط می آورد، سبب خشم کفار می شود (لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ).

آری، جامه عمل پوشانیدن به این آیه شریفه، پذیرفتن دعوت الهی، گوش سپردن به

سفارش نبوی و پیروی کردن از سیره علوی است که در حقیقت، همان تمسک به قرآن و عترت است.

پی آمد عمل به این آیه شریفه نیز موجب پیشرفت امت اسلام و فتح قله عزت و اقتدار جهانی خواهد بود و در مقابل، کوتاهی از عمل به این نسخه شفابخش وحی الهی، گرفتار شدن به درد، رنج، خواری و عقب افتادگی است.

۶. اختلاف و سقوط

وَ أَطِيعُوا اللَّهَ - وَ رَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ. (انفال: ۴۶)

و از خداوند و فرستاده اش پیروی کنید و جنگ نکنید؛ زیرا سست می شوید و شکوه و قدرتتان از بین می رود و صبر کنید، همانا خداوند با صابران است.

نکته: (۱)

در آیه پیش، به دو عامل «پایداری» و «یاد خدا» به عنوان عوامل پیروزی اشاره شد. در این آیه نیز عامل اطاعت و وحدت مطرح است.

«باد»، کنایه از قدرت و شوکت است. چون باد کشتی ها را به حرکت و پرچم ها را به اهتزاز در می آورد و نشانه برپایی و کامروایی و عظمت شماست، اگر در سایه اختلاف و جنگ از بین برود، خوار و حقیر می شوید.

پیام ها:

۱. قانون و رهبر، محور وحدت است.

۲. جهاد مسلمانان، باید تحت فرماندهی رهبر اسلام و به فرمان خدا، رسول [و

ص: ۳۹

جانشینان بر حق او باشد].

۳. مسلمانان باید در اطاعت و وحدت، پایدار باشند و اگر چیزی برخلاف میل آنها بود، صبور باشند.

۴. اختلاف، کارآیی و عملکرد مسلمانان را سست می کند. (فَتَفَشَلُوا).

۵. جنگ و درگیری، مسلمانان را از درون ضعیف و از بیرون، بی آبرو می کند. (فَتَفَشَلُوا وَ تَذَهَبَ رِيحُكُمْ).

۷. اختلاف و تهدید به عذاب الهی

وَ لَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَ يُأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَ لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَ اختلفوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ. (آل عمران: ۱۰۴ و ۱۰۵)

از میان شما باید گروهی باشند که [دیگران را] به خیر فرا خوانند و امر به معروف و نهی از منکر کنند و آنها همان رستگارانند و مانند کسانی نباشید که پس از آنکه دلایل روشن برایشان آمد، باز هم اختلاف کردند و متفرق شدند و عذابی بزرگ برای آنان است.

نکته ها و پیام ها:

۱. شاید رمز قرار گرفتن آیه مربوط به امر به معروف و نهی از منکر در میان دو آیه ای که به اتحاد و انسجام دستور می دهد آیه (وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا) و آیه (وَ لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَ ...)، این باشد که در جامعه اسلامی متفرق و از هم پاشیده، یا قدرت امر به معروف و نهی از منکر وجود ندارد یا دعوت به امر به معروف و نهی از منکر اثربخش و کارساز نیست.

ص: ۴۰

۲. امت اسلام، بهترین امت است؛ در صورتی که زمینه ایمان به خدای سبحان، امر به معروف و نهی از منکر و اتحاد و یک پارچگی را فراهم کند و از تفرقه و جدایی پرهیزد.

۳. برای درک پی آمدها و گرفتاری های اختلاف و تفرقه باید از تاریخ تلخ اختلاف های پیشینیان و سرنوشت دردناک آنها درس بگیریم.

۴. همواره ریشه اختلاف، نادانی نیست، بلکه هوا و هوس، غرور و تکبر و تعصب های نابه جا نیز اختلاف انگیزند.

۵. اگر اختلاف از روی آگاهی و عمد باشد، گناهش بسیار بیشتر و عذاب آن بسیار بزرگ تر و سخت تر خواهد بود.

۶. اختلاف و تفرقه، نه تنها مسلمانان را در دنیا ضعیف می کند، بلکه در قیامت نیز آنها را گرفتار عذاب دوزخ می سازد؛ (لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ).

۷. «امت»، به جماعتی گفته می شود که وحدت بر آنان حاکم باشد. بنابراین، به افراد و گروه های متفرق در جامعه، امت گفته نمی شود.

۸. نتیجه اختلاف، شکست، خواری و عذاب دردناک است. به راستی، چه عذابی دردناک تر از این است که وطن انسان، جولانگاه بیگانگان و قلمرو حکومت استعمارگران قرار گیرد.

۸. دوستی اهل ایمان

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ

ص: ۴۱

و مردان و زنان باایمان، دوستان یکدیگرند که به کارهای پسندیده و می دارند، و از کارهای ناپسند باز می دارند و نماز را برپا می کنند و زکات می دهند، و از خدا و پیامبرش فرمان می برند، آنانند که خدا به زودی مشمول رحمتشان قرار خواهد داد، که خدا توانا و حکیم است.

نکته ها (۱)

۱. پیوند مؤمنان با یکدیگر پیوندی عمیق و ماندگار و بر اساس دوستی و ولایت است. (بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) برخلاف منافقان که وحدتشان ظاهری و صوری است. (تَحَسَّبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى) (۲)

۲. مؤمنین در سایه محبت و ولایت به یکدیگر، خیرخواه هم بوده و همدیگر را به نیکی ها دعوت می کنند و از زشتی ها و منکرات باز می دارند. یعنی به دلیل پیوند عمیق و محبت راستینی که بین مؤمنان است نسبت به سرنوشت یکدیگر و سعادت جامعه احساس مسئولیت می کنند.

۳. مؤمنان در صورتی که صفات یاد شده در آیه شریفه را (دوستی با یکدیگر، امر به معروف و نهی از منکر، برپا داشتن نماز، پرداخت زکات و اطاعت خدا و رسول) در خود محقق کنند مشمول رحمت خاص الهی قرار می گیرند. به طور خلاصه اعمال و صفات انسان، زمینه ساز رحمت الهی است. (أُولَئِكَ

ص: ۴۲

۱- [۱]. با استفاده از: تفسیر نور، ج ۵، صص ۹۲ و ۹۳.

۲- [۲]. حشر: ۱۴؛ آنان را متحد می پنداری در حالی که دل هایشان پراکنده است.

۴. ملاک دوستی و ولایت، ایمان است نه قوم و قبیله و نژاد. (وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ)

۵. پرداخت زکات نیز به خاطر همان پیوند دوستی و احساس مسئولیت نسبت به سایر مؤمنان انجام می گیرد.

۹. دوری از شیطان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ. (بقره: ۲۰۸ و ۲۰۹)

ای کسانی که ایمان آورده اید! همگی در صلح و آشتی درآیید [و تسلیم مطلق خداوند شوید] و گام های شیطان را دنبال نکنید که او برای شما دشمن آشکار است و اگر پس از آنکه برای شما دلایل آشکار آمد، دستخوش لغزش شدید، بدانید که خداوند توانای حکیم است.

پیام ها و نکته ها (۱)

۱. از مفهوم آیه استفاده می شود که صلح و آرامش، تنها در پرتو ایمان امکان پذیر است و تنها با تکیه بر قوانین مادی، هرگز جنگ و ناامنی و اضطراب از دنیا برچیده نخواهد شد.

۲. اصولاً در مقابل عوامل پراکندگی مانند نژاد و زبان، یک حلقه محکم اتصال در میان قلوب بشر لازم است. این حلقه اتصال تنها

ص: ۴۳

ایمان به خداست. یعنی ایمان به خدا و تسلیم در برابر فرمان او، نقطه وحدت جامعه انسانی و رمز ارتباط اقوام و ملت ها است.

۳. همه سلیقه ها را کنار گذاشته و تنها تسلیم قانون خدا باشیم.

۴. ورود همگانی در فضای صلح و سلام و تسلیم امکان ندارد مگر در سایه ایمان.

۵. هر کس تسلیم خدا نباشد پیرو گام های شیطان است و هر یک از عوامل بازدارنده از پذیرش اوامر الهی و تسلیم در برابر حق، گامی از گام های شیطان است.

۶. شیطان دشمن صلح و آرامش و وحدت شما است و همه ندهای تفرقه انگیز یا بدعت گذاری هایی که در دین می شود بلندگوی شیطانی هستند.

۷. کسانی که در راه سلم قرار نمی گیرند آگاهانه مرتکب خلاف می شوند و حجت بر آنان تمام است. (بَعْدَ مَا جَاءَتْكُمْ)

۸. مخالفان بدانند که گرفتار قهر حکیمانه خدا خواهند شد.

فصل دوم: اتحاد در آموزه های روایی

اشاره

احادیث و روایات، نکته های نغز و آموزنده ای در بردارد که می تواند در جای خود زوایای پیدا و پنهان دست یابی به اتحاد را در بعد ملی و اسلامی به تصویر بکشد. از این رو، در این فصل تلاش می شود

ص: ۴۴

از این گنجینه های پربها، ره توشه ای فراهم آورده و تحفه همگان نماییم.

۱. مایه رحمت

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرمود:

الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَ الْفُرْقَةُ عَذَابٌ. (۱)

وحدت، مایه رحمت و تفرقه، موجب عذاب است.

نکته ها

۱. رحمت و عذابی که در این روایت به آن اشاره شده، مطلق است. در نتیجه، هم رحمت و عذاب دنیا و هم رحمت و عذاب آخرت را در بر می گیرد. آرامش، آسایش، امنیت، در امان ماندن از مکر و گزند دشمنان، رشد اقتصادی و فرهنگی، رسیدن به عزت و بالندگی، نزول برکات الهی و... از رحمت های دنیوی است و رحمت های آخرت عبارتند از: رضوان و خشنودی الهی، هم نشینی با اولیای الهی و بهره مند شدن از نعمت بهشت رضوان.

درگیری ها و کشتارها، سلب آسایش و امنیت، طمع و نفوذ و چیره شدن دشمن، از دست دادن عزت، عقب ماندگی اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... نیز، نمونه هایی از عذاب دنیوی است.

۲. اتحاد و با هم بودن نه تنها مایه رحمت است، بلکه عین رحمت است و تفرقه و جدایی عین عذاب است.

۲. ضرورت اتحاد

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله می فرماید:

أَيُّهَا النَّاسُ! عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ وَ إِيَّاكُمْ وَ الْفُرْقَةَ. (۲)

ای مردم! بر شما باد به جماعت و پرهیز

ص: ۴۵

۱- [۱]. متقی هندی، کنز العمال، ح ۲۰۲۴۲.

۲- [۲]. محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ح ۲۴۳۴.

از تفرقه و جدایی.

نکته ها

۱. اتحاد و انسجام و دوری از تفرقه و جدایی، پاسخ گفتن به دعوت پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و تفرقه افکنی، رد دعوت آن حضرت است.

۲. اتحاد و انسجام امت اسلامی، مایه خرسندی پیام آور وحدت، حضرت محمد صلی الله علیه و آله است.

۳. نوع تعبیر حضرت مبنی بر حفظ وحدت اسلامی، نشان دهنده ضرورت این امر و تأکید فراوان بر آن است.

۳. نصرت الهی

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در کلامی زیبا فرموده است:

يُدَاللَّهُ مَعَ الْجَمَاعَةِ (۱).

دست (قدرت و یاری) خداوند، همراه جماعت است.

نکته ها

۱. نصرت و تأیید الهی شامل حال کسانی است که با هم متحد و منسجم باشند و از تفرقه پرهیزند.

۲. با تأیید و نصرت الهی، جامعه اسلامی از هر گزند و آسیبی در امان خواهد ماند.

۴. یدِ واحده

از پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله روایت شده است:

الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ، تَتَكَافَى دِمَاؤُهُمْ وَ هُمْ يَدُّ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ... (۲).

مؤمنان برادر یکدیگرند، خونشان یکسان و در برابر دشمن قدرت واحدند.

نکته ها

ص: ۴۶

۱- [۱]. کنز العمال، ح ۲۰۲۴۱.

۲- [۲]. مفید، امالی، ص ۱۸.

۱. رابطه مؤمنان با یکدیگر، رابطه برادری و بالاتر از رابطه هم شهری و هم وطنی است.

۲. برادران ایمانی در برابر بیگانگان قدرتی واحدند.

۵. راه سعادت

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله می فرماید:

لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا تَحَابُّوا وَ أَدُّوا الْأَمَانَةَ وَ اجْتَنَبُوا الْحَرَامَ وَ قَرُّوا الضَّيْفَ وَ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوْا الزَّكَاةَ. (۱)

امت من تا زمانی که یکدیگر را دوست بدارند، امانت را (به صاحبش) بازگردانند، از حرام دوری کنند، مهمان را گرامی دارند، نماز بگذارند و زکات پردازند، در خیر و خوبی خواهند بود.

نکته ها و پیام ها

۱. خیر و سعادت ماندگار امت اسلام، در گرو دوستی با یکدیگر است.

۲. دوستی به تنهایی کافی نیست، بلکه مسلمانان باید اهل تقوا و پای بند به رعایت حقوق مردم، عمل به واجبات و دوری از محرمات باشند.

۳. عمل به واجبات و دوری از محرمات بدون روابط دوستانه میان مسلمانان، خیری برای آنها در بر نخواهد داشت.

۶. برادران صمیمی

امام صادق علیه السلام نیز فرمود:

اتَّقُوا اللَّهَ - وَ كُونُوا إِخْوَةً مُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ - مُتَوَاصِلِينَ مُتَرَاحِمِينَ تَرَاورُوا وَ تَلَاقُوا وَ تَدَاكَّرُوا وَ أَحْيُوا أَمْرَنَا. (۲)

ص: ۴۷

۱- [۱]. بحار الانوار، ج ۶۹، ص ۳۹۴.

۲- [۲]. همان، ج ۷۱، ص ۳۵۲.

هماره خدا را در نظر داشته باشید. برای [رضای] خدا همدیگر را دوست بدارید و پیوند برادری داشته باشید. به ملاقات یکدیگر بروید و همدیگر را یاد کنید و با این پیوندها مکتب ما را زنده بدارید.

نکته ها

۱. دوستی ها باید تنها برای رضای خدای سبحان باشد.

۲. با رعایت تقوای الهی، دشمنی ها رخت بر می بندد و دوستی ها محکم می گردد. پس راه اصلاح، میان مسلمانان رعایت تقوای الهی است.

۳. رابطه برادری میان مسلمانان باید با محبت، دیدار و خیرخواهی، پایدار و مستحکم شود.

۴. اتحاد و برادری میان مؤمنان، مایه زنده ماندن مکتب اسلام و معصومین علیهم السلام است.

۷. اختلاف ظاهری و باطنی

پیامبر اعظم _صلی الله علیه و آله:

لَا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ. (۱)

با یکدیگر ناسازگاری نکنید که دل هایتان ناسازگار و پراکنده می شود.

پیام ها

۱. اختلاف و تفرقه از امور جزئی و ظاهری شروع می شود و به اختلاف های ریشه ای و درونی می انجامد. پس باید از اختلاف و ناسازگاری حتی در امور جزئی نیز جلوگیری کرد.

۲. هرگاه اختلافی پیش آمد، باید به سرعت آن را برطرف ساخت تا گسترده و ریشه دار نشود.

۳. در مسائل اجتماعی نیز مانند تمام امور، همواره پیش گیری بهتر از درمان است.

ص: ۴۸

۴. اگر انسان ها با یکدیگر همدل و متحد باشند، اختلاف ها به راحتی رفع می شود.

۸. سرانجام اختلاف

پیامبر اکرم _صلی الله علیه و آله:

لَا تَخْتَلَفُوا فَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ إِخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا. (۱)

با هم اختلاف نکنید که پیشینیان شما دچار اختلاف شدند و نابود گشتند.

پیام ها

۱. اختلاف، عامل هلاکت و نابودی حتمی جامعه اسلامی است.

۲. با مطالعه تاریخ پیشینیان و عبرت آموزی از آن، می توان پی آمدهای اختلاف و تفرقه را شناخت و از آن پرهیز کرد.

۳. آزموده را آزمودن خطاست.

۹. اختلاف و پیروزی باطل

پیامبر اکرم _صلی الله علیه و آله

مَا اخْتَلَفَتْ أُمَّةٌ بَعْدَ نَبِيِّهَا إِلَّا ظَهَرَ أَهْلُ بَاطِلِهَا عَلَى أَهْلِ حَقِّهَا. (۲)

هیچ امتی پس از پیامبر خود گرفتار اختلاف نشد مگر آنکه باطل گرایان آن بر حق خواهانش پیروز گشتند.

نکته ها

۱. اختلاف، همیشه عامل شکست و دور شدن از هدف پیامبران است.

۲. اختلاف، مایه سلطه باطل گرایان بر حق خواهان می شود.

۳. در صورت اختلاف، حق گرایان بیش از باطل گرایان آسیب می بینند.

ص: ۴۹

۱- [۱]. همان، ح ۴۸۳۴.

۲- [۲]. همان، ح ۴۸۳۰.

۴. دامن نزدن به اختلاف، زمینه رشد و موفقیت حق گرایان را فراهم می کند و راه نفوذ باطل را می بندد.

۱۰. سکوت جاهل

— امام علی _ علیه السلام:

لَوْ سَكَتَ الْجَاهِلُ مَا اخْتَلَفَ النَّاسُ. (۱)

اگر نادان خاموش می شد، مردم دچار اختلاف نمی شدند.

نکته ها

۱. نادانی و ناآگاهی از عوامل اساسی اختلاف میان مردم است.

۲. بدون آگاهی و دانش کافی نباید به اظهار نظر درباره مسائل مهم فردی و اجتماعی پرداخت.

۳. افزایش آگاهی از یکدیگر و از حقایق، می تواند از بروز بسیاری از سوء تفاهم ها و اختلاف ها جلوگیری کند.

۴. در صورت ناآگاهی نسبت به موضوعی، با سکوت خود می توان از بروز اختلاف جلوگیری کرد.

۵. بسیاری از اختلاف ها حقیقی نیستند و در نادانی ها ریشه دارند. در نتیجه، بسیاری از اتهام ها نیز تنها سوء تفاهم و برداشت هایی نادرستند.

۱۱. ریشه اختلاف

— امام علی _ علیه السلام:

إِنَّمَا أَنْتُمْ إِخْوَانٌ عَلَى دِينِ اللَّهِ، مَا فَرَّقَ بَيْنَكُمْ إِلَّا - خُبْتُ السَّرَائِرِ وَ سُوءُ الضَّمَائِرِ فَلَا تَوَازَرُونَ (تأزرون) وَ لَا تَنَاصِيحُونَ وَ لَا تَبَاذِلُونَ وَ لَا تَوَادُّونَ. (۲)

شما برادر دینی یکدیگرید و آنچه میان

ص: ۵۰

۱- [۱]. همان، ح ۴۸۵۳.

۲- [۲]. نهج البلاغه، خطبه ۱۱۳.

شما جدایی انداخته، درون پلید و نهاد بد است. به این سبب، بار یکدیگر را بر نمی دارید و خیر هم را نمی خواهید و با هم دوستی نمی کنید.

پیام ها

۱. رابطه مؤمنان، رابطه برادری است که بالاتر از دوستی است و نباید مؤمنان به کمتر از رابطه برادری رضایت دهند.

۲. رابطه برادری مؤمنان، در پرتو قرار گرفتن در حلقه دین خدا حاصل می شود.

۳. از عوامل اساسی تفرقه، کینه ها و پلیدی های درونی است.

۴. اختلاف، پی آمدهای منفی فراوانی دارد که برخی از آنها عبارتند از: یاری نکردن همدیگر، خیر نرساندن به یکدیگر و در نتیجه، فراهم شدن زمینه سلطه دشمنان بر جامعه اسلامی.

۱۲. مؤمنان، پیکر واحد

امام صادق علیه السلام:

الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ كَالْجَسَدِ الْوَاحِدِ إِنْ اشْتَكَى شَيْئًا مِنْهُ وَجَدَ أَلَمَ ذَلِكَ فِي سَائِرِ جَسَدِهِ وَ أَرَوَاهُمَا مِنْ رُوحٍ وَاحِدَةٍ. (۱)

مؤمن، برادر مؤمن است، همچون یک پیکر که هرگاه عضوی از آن به درد آید، دیگر اندام ها آن درد را حس می کنند (احساس هم دردی می کنند)؛ ارواح آنها از یک روح است.

پیام ها

۱. پیوند مؤمنان با یکدیگر، پیوند برادری است.

۲. این پیوند برادری چنان مستحکم است که مؤمنان، به یک پیکر تشبیه شده اند.

ص: ۵۱

۳. مؤمنان نسبت به مشکلات یکدیگر بی توجه نیستند، بلکه مشکل و درد آنان را درد خود می دانند.

۴. همان گونه که بیماری با ورود به هر عضوی، تمام بدن را تهدید می کند، دشمن مؤمنی نیز دشمن دیگر مؤمنان شمرده می شود. پس همه مؤمنان دشمن مشترکی دارند.

۱۳. عبرت از پیشینیان

امام علی علیه السلام می فرماید:

وَ اخذَرُوا مَا نَزَلَ بِالْأَمَمِ قَبْلَكُمْ مِنَ الْمَثَلَاتِ بِسُوءِ الْأَفْعَالِ وَ ذَمِيمِ الْأَعْمَالِ. فَتَذَكَّرُوا فِي الْخَيْرِ وَ الشَّرِّ أَحْوَالَهُمْ. وَ اخذَرُوا أَنْ تَكُونُوا أَمْثَالَهُمْ. فَإِذَا تَفَكَّرْتُمْ فِي تَفَاوُتِ حَالِيهِمْ فَالْزَمُوا كُلَّ أَمْرٍ لَزِمَتِ الْعِزَّةُ بِهِ شَأْنَهُمْ، وَ زَاوَتْ الْأَعْدَاءُ لَهُ عَنَّهُمْ، وَ مَدَّتِ الْعَافِيَةُ بِهِ عَلَيْهِمْ، وَ انْقَادَ النَّعْمَةُ لَهُ مَعَهُمْ، وَ وَصَلَتِ الْكِرَامَةُ عَلَيْهِ حَبْلُهُمْ مِنَ الْاجْتِنَابِ لِلْفُرْقَةِ، وَ اللُّزُومِ لِلْإِلْفَةِ، وَ التَّحَايُصِ عَلَيْهِمَا وَ التَّوَاصِي بِهَا، وَ اجْتَنَبُوا كُلَّ أَمْرٍ كَسَرَ فِقْرَتَهُمْ، وَ أَوْهَنَ مُنْتَهُمَ مِنْ تَضَاعُنِ الْقُلُوبِ، وَ تَشَاخُنِ الصُّدُورِ، وَ تَدَابُرِ النُّفُوسِ، وَ تَخَاذُلِ الْأَيْدِي. (۱)

از بلاهایی که به سبب اعمال زشت و نکوهیده بر سر ملت های پیش از شما آمد، بپرهیزید و احوال خوب و بد آنان را به یاد آورید و از اینکه چون آنان باشید، دوری کنید.

اگر در احوال نیک و بد آنان بیندیشید، همان کاری را عهده دار شوید که عزیزشان گرداند و دشمنانشان را از آنان دور ساخت و تندرست نگاهشان داشت و نعمت و فراوانی به سراغشان آمد و نیکوکاری و بزرگواری موجب پیوند آنان گردید و آن، از تفرقه و پراکندگی دوری جستن و به یکدیگر مهربانی

ص: ۵۲

کردن و همدیگر را به این کار تشویق کردن است و از کارهایی که پشت آنان را شکست و قدرت آنان را از بین برد، دوری کنید؛ کارهایی چون کینه ورزی دل ها و دشمنی سینه ها و پشت کردن جان ها به یکدیگر و دست شستن از یاری هم.

نکته ها

عوامل اتحاد و پیوند

بزرگواری و احترام به یکدیگر

احسان و نیکوکاری به همدیگر

مهرورزی و محبت به دیگران

تشویق یکدیگر به مهرورزی و احسان

پی آمدهای اتحاد و پیوند

عزت و عظمت پیدا کردن در چشم دشمنان (اقتدار)

ترس دشمنان از مسلمانان

زندگی در سلامت و آرامش

برخورداری از نعمت فراوان

عوامل اختلاف و تفرقه

پرداختن به کینه ها و دشمنی های قلبی

ابراز دشمنی و تظاهر به آن

اری نرساندن به یکدیگر هنگام نیاز

پی آمدهای اختلاف و تفرقه

از بین رفتن اقتدار و عزت

باز ماندن از اهداف والای اسلام

دوستی و مهربانی مؤمنان با یکدیگر و پرهیز از تفرقه، آنان را عزت و شکوه می‌بخشد.

اتحاد و یک پارچگی، مسلمانان را از فتنه دشمنان در امان نگه می دارد و آنان را از تفرقه و شکست دور می سازد.

دوری از پراکندگی و اختلاف و محبت و اتحاد مؤمنان با یکدیگر، مایه نزول رحمت الهی و فراوانی نعمت و روزی می شود.

اختلاف و دشمنی مسلمانان با یکدیگر سبب از بین رفتن قدرت و عزت مسلمانان می گردد.

دشمنی و کینه ورزی، پایه و اساس جامعه اسلامی را متزلزل و آن را ویران می سازد.

اگر دشمنی و کینه به دل ها راه پیدا کند، قدرت و عزت مسلمانان به خطر می افتد.

بررسی تاریخ پیشینیان و تدبیر در احوال آنان، بهترین راه برای درک پی آمدهای مثبت اتحاد و هم دلی و آثار منفی اختلاف و پراکندگی است.

برای دست یابی به اتحاد و انسجام و حفظ آن باید به فرهنگ سازی در این راستا اقدام کرد.

مهرورزی و محبت به یکدیگر، عاملی اساسی در نیل به وحدت و هم دلی است.

یکی از عملکردهای اساسی در حفظ اتحاد ملی و رسیدن به انسجام اسلامی، رفع نیازها و رسیدگی به یکدیگر بر اساس تعاملات انسانی _ اسلامی است.

کرامت و بزرگواری؛ یعنی نادیده گرفتن لغزش ها و اشتباه های یکدیگر و حفظ اتحاد و انسجام.

دوری از یکدیگر و گسستن پیوندها، به تقویت احساس و افکار منفی دشمنی با یکدیگر می انجامد. بهترین راه کار برای رفع اختلاف و نیل به اتحاد، ارتباط مداوم و تنگاتنگ و مهربانی با یکدیگر است.

جامعه متشنج و متفرق، از نعمت آرامش و رفاه بی بهره است و همواره در معرض تهدید خارجی یا نابودی درونی است.

۱۴. وقار اسلامی و پرهیز از اختلاف

امام علی علیه السلام می فرماید:

لِيُودِعَكُمْ الْإِسْلَامَ وَوَقَارُهُ عَنِ التَّبَاغِي وَالتَّهَادِي وَلِتَجْتَمِعَ كَلِمَتُكُمْ. (۱)

اسلام و متانت آن باید شما را از ستمگری و یاوه گویی نسبت به یکدیگر باز دارد و یک سخن و متحد شوید.

پیام ها و نکته ها

اسلام، محور اتحاد و انسجام است.

وقار و اقتدار اسلام در گرو اتحاد مسلمانان است و اختلاف و تفرقه موجب سستی و ضعف آن خواهد شد.

اسلام حقیقی انسان را به وقار و کرامت می رساند و او را از کارهای پستی مانند ستمگری و یاوه گویی باز می دارد.

اختلاف، موجب ستم به یکدیگر و بدگویی از هم می شود.

اتحاد، وقار آفرین و قدرت بخش است و اختلاف، خواری و شکست در پی دارد، چنان که خداوند در آیه ای از قرآن می

فرماید: «از خدا و پیامبرش اطاعت کنید و با هم نجنگید که سست می شوید و شکوه شما از بین می رود». (انفال: ۴۶)

۱۵. استحکام کارها

امام حسن علیه السلام در کلامی زیبا فرمود:

إِنَّهُ لَمْ يَجْتَمِعْ قَوْمٌ قَطُّ عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ إِلَّا اشْتَدَّ أَمْرُهُمْ وَاسْتَحْكَمَتْ عُقْدَتُهُمْ... (۲)

هرگز گروهی در کاری یک دست و متحد نشدند

ص: ۵۵

۱- [۱]. میزان الحکمه، ج ۳، ح ۴۸۲۷.

۲- [۲]. همان، ح ۴۸۲۵.

مگر آنکه کارشان استحکام یافت و پیوندشان استوار گشت.

پیام ها و نکته ها

اتحاد، عامل ارتباط و ارتباط، موجب استحکام پیوندهاست. تفرقه، موجب جدایی و جدایی، زمینه ساز سستی پیوندها و بروز دشمنی است.

اتحاد، جبران کردن ضعف یکدیگر و اختلاف، نابود کردن استعدادها و نقاط قوت یکدیگر است.

همان گونه که اتحاد، مایه تقویت و تولید دست آوردهای بزرگ و سودمند می شود، اختلاف به تضعیف و از بین رفتن دست آوردهای سازنده و مفید می انجامد.

اتحاد در هر امری، سبب کم رنگ شدن اختلاف در دیگر امور نیز می شود.

با اتحاد، بر قدرت خود می افزاییم و با اختلاف، قدرت و توانایی های خویش را خنثا و بی اثر می کنیم.

اتحاد، تقویت امت اسلامی در برابر دشمن و اختلاف، احساس ضعف در برابر آنان است.

اختلاف، سرگرم شدن به خود و باز ماندن از دشمن است.

اتحاد، مایه پیشرفت است و اختلاف، موجب عقب ماندگی.

۱۶. تعصب نابه جا و خروج از حلقه ایمان

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله می فرماید:

مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعَصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رَبِقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ. (۱)

کسی که تعصب بورزد یا نسبت به وی تعصب بورزند، حلقه ایمان را از گردن خویش

ص: ۵۶

باز کرده است.

پیام ها و نکته ها

تعصّب، پافشاری بی دلیل بر امری غیرمنطقی است که منشأ آن نادانی و احساسات پوچ است.

انسان متعصب، در پی برآوردن خواسته های خویش است و انسان باایمان، در پی جلب رضایت خدا.

مؤمن، مردم را به سوی خدا دعوت می کند و متعصب آنها را به جانب داری از خود فرا می خواند.

ایمان با تعصب کورکورانه جمع نمی شود؛ زیرا ایمان، نتیجه آگاهی است و تعصب، حاصل نادانی؛ ایمان، محصول خداخواهی است و تعصب، نمود خودخواهی.

ایمان، آزادی از بند خود و تعصب، گرفتاری در هوس های خویش است. ایمان، مایه عزت و سربلندی و تعصب، مایه خواری و حقارت است. ایمان، عشق به خدا و تعصب، دشمنی با اوست. ایمان، عامل وحدت و تعصب، منشأ اختلاف و تفرقه است.

تعصب، آغاز تفرقه و پایان اتحاد و همدلی است.

نه خود تعصب بورزیم و نه اجازه دهیم دیگران به ما تعصب بورزند؛ زیرا هر دو برخلاف ایمان است.

تعصب، زمینه ساز تنهایی، کینه جویی و دشمنی است.

انسان متعصب، از حقیقت ایمان بی بهره است.

۱۷. بت پرستی و تفرقه

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در کلامی گهربار فرمود:

مَا نُهَيْتُ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ مَا

ص: ۵۷

نُهَيْتُ عَنْ مُلَاحَاةِ الرَّجَالِ (۱)

من پس از نهی شدن از بت پرستی، از چیزی به اندازه کشمکش کردن با مردم نهی نشدم.

نکته ها و پیام ها

کشمکش و مجادله، از گناهان بزرگ و در ردیف بت پرستی است؛ زیرا

۱. کشمکش می تواند مایه نابودی جامعه اسلامی شود.

۲. با وجود اختلاف و مجادله، زمینه نفوذ شرک و بت پرستی فراهم می شود.

۳. در صورت تفرقه و کشمکش، پایه های توحید و بندگی خدا و در نتیجه اتحاد و انسجام اسلامی سست و ضعیف می گردد.

۱۸. بالاترین اعمال

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله: أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ (۲)

بهترین کارها پس از ایمان به خدا، دوستی با مردم است.

۱۹. همیشه با جماعت

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله: اثْنَانُ خَيْرٌ مِنْ وَاحِدٍ وَ ثَلَاثَةٌ خَيْرٌ مِنْ اثْنَيْنِ وَ أَرْبَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ ثَلَاثَةٍ فَعَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ (۳)

دو تن از یکی بهتر است و سه تن از دو تن بهتر و چهار تن از سه تن نیکوتر؛ پس همیشه با جماعت باشید.

۲۰. مرگ جاهلی

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله: مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ مَاتَ مِيتَةً

ص: ۵۸

۱- [۱]. تحف العقول، ص ۴۲.

۲- [۲]. نهج الفصاحه، ح ۳۸۷.

۳- [۳]. همان، ح ۵۶.

کسی که از جماعت و جمع افتراق جوید، در زمان مرگ به رسم جاهلیت می میرد.

۲۱. رحمت الهی و اتحاد

امام علی علیه السلام: فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَدْ أَمْتَنَ عَلَي جَمَاعِهِ هَذِهِ الْأُمَّةِ. (۲)

خداوند سبحان بر این امت منت نهاده و پیوند الفت و اعتماد در میان آنها ایجاد نموده است.

۲۲. عاجزترین مردم

امام علی علیه السلام: أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ... (۳)

ناتوان ترین مردم، آنانند که از جلب [قلوب] برادران خود ناتوان باشند.

۲۳. امام علی علیه السلام اسوه اتحاد

امام علی علیه السلام: وَ لَيْسَ رَجُلٌ أَحْرَصَ عَلَي جَمَاعِهِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ الْفَتْهَا مِنِّي... (۴)

و کسی حریص تر از من بر اتحاد و وفاق امت محمد صلی الله علیه و آله و پیوند بین آنان نیست.

۲۴. دل های پراکنده و فراوانی تعداد

امام علی علیه السلام: إِنَّهُ لَا غِنَاءَ فِي كَثْرَةِ عَدَدِكُمْ مَعَ قَلَّةِ اجْتِمَاعِ قُلُوبِكُمْ. (۵)

مادامی که دل های شما پراکنده است فراوانی تعداد شما سودی ندارد.

۲۵. خصلت مؤمن

امام علی علیه السلام: الْمُؤْمِنُ أَلِفٌ مَأْلُوفٌ مُتَعَطِّفٌ. (۶)

ص: ۵۹

۱- [۱]. همان، ح ۲۸۵۵.

۲- [۲]. نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲.

۳- [۳]. همان، کلمات قصار، ش ۱۲.

۴- [۴]. همان، نامه ۷۸.

۵- [۵]. همان، خطبه ۱۱۹.

٦- [٦]. تمیمی آمدی، غررالحکم و درالکلم، ج ١، ص ٣٧٥.

مؤمن الفت گیرنده با مردم و مألوف مردم و مهربانی کننده با آنهاست.

ص: ۶۰

سیره و رفتار عملی پیشوایان معصوم علیهم السلام و رخدادهای تاریخی نیز در جای خود حاوی نکات آموزنده ای درباره اتحاد و انسجام می باشد. از این رو نگاهی کوتاه به سیره رفتاری رسول رحمت و ارائه حکایات تاریخی، می تواند افزون بر حلاوت و شیرینی آن، راه کارهای عملی تحقق وحدت اسلامی را ارائه نماید.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله و هم بستگی مسلمانان(۱)

برانگیخته شدن رسول صلی الله علیه و آله از جانب پروردگار به پیمبری، رحمتی از سوی حق تعالی به بندگان بود «و ما أرسلناک إلا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِینَ»(۲) رحمتی که آنان را از نادانی برهاند و از پراکندگی و دشمنی با یکدیگر برحذر دارد. در سراسر دوران رسالت او این رحمت به صورت های گونه گون تجلی کرد. تا در مکه بود که مالداران را به بخشش بر تهی دستان توصیه می فرمود، و مستکبران را به شفقت به مستضعفان و پدران را به رحمت بر فرزندان. چون به مدینه هجرت کرد و اسلام گسترش یافت و مسلمانان در برابر دیگران امتی گشتند، رحمت او بیشتر صرف بازداشتن آنان از پراکندگی و به جان هم

ص: ۶۱

۱- [۱]. برگرفته از: مقاله دکتر سید جعفر شهیدی در کتاب حماسه اتحاد، صص ۶۱ _ ۶۴.

۲- [۲]. انبیاء: ۱۰۷.

افتادن و از یکدیگر بریدن یا هم را به زشتی نام بردن بود.

آن روز که آن شش تن وی را کنار کعبه _ یا چنان که طبری در روایت خود نوشته (۱) _ در نزدیکی عقبه دیدند و سخنان او را شنیدند، گفتند امید است خدا تو را وسیلتی سازد تا مردم ما را با هم آشتی دهی. (۲)

شر و دشمنی که آن چند تن بدان اشاره کردند، پی آمد جنگی دراز بود. جنگی که میان اوس و خزرج در گرفت و در کتاب های تاریخ نام آن آمده است و آخرین آن جنگ ها _ بعثت _ نام دارد.

در این جنگ ها که به درازا کشید، بسیاری از مردم دو قبیله کشته شده و هر دو دسته از جنگ به ستوه آمده بودند و می خواستند میانشان آشتی برقرار شود. سنت رایج قبیله ای چنان بود که برای آشتی کردن باید خون بهای کشتگان به قبیله آنان پرداخت شود. تعیین مبلغ خون بها و داوری را باید یکی از بزرگان عهده دار شود. این بزرگ باید خود در جنگ درگیر نباشد. چنین کسی در یثرب یافت نمی شد و در پی آن بودند که _ عبدالله _ پسر _ ابی بن ابی سلول _ را به داوری برگزینند.

چون خدا خواست دین خود را نیرومند سازد، شش تن از مردم یثرب در موسم، پیغمبر را دیدند. رسول به آنان فرمود:

_ از کدام مردمید؟

ص: ۶۲

۱- [۱]. طبری، تاریخ الرسل و الملوک، ج ۳، ص ۱۲۰۹.

۲- [۲]. همان، ص ۱۲۱۰.

— از خزرج.

— از دوستان یهود؟

— آری.

— نمی نشینید تا با شما سخنی بگویم؟

— چرا.

سخن گفتن پیغمبر همان و درمان دردهای آنان پیدا شدن، همان. گفتند ما مردم خود را در حالی واگذارديم که دشمنی و شرّ میان هیچ مردمی بدان اندازه نیست. شاید تو سبب شوی با یکدیگر آشتی کنیم. (۱)

چنان که می دانیم این دسته کوچک به یثرب بازگشت و مردم شهر از ظهور پیغمبری در مکه آگاه شدند. رفت و آمد به سال دیگر کشید و سال دیگر سرانجام رسول صلی الله علیه و آله از مکه به آن شهر هجرت کرد.

هجرت کرد تا میان دو دسته درگیر، سازگاری پدید آرد و یکی دیگر از نشانه های رحمت او آشکار گردد. نه تنها اوس و خزرج با هم برادر شوند بلکه مردم را در سراسر زمان از نعمت آشتی و صفا برخوردار سازد.

نخستین اقدام او در یثرب که بعدها مدینه الرسول و مدینه نام گرفت، پدید آوردن امت واحد بود و آخرین اقدام او نیز چنان که خواهیم نوشت، پدید آوردن وحدت عربستان به صورت امتی یگانه و مسلمان و حرام ساختن خون آنان بر یکدیگر.

رسول از مکه به قبا و از قبا به مدینه رفت و زمانی دیر نگذشت که پیمان مدینه نوشته شد.

ص: ۶۳

پیمان مدینه که نوعی قانون اساسی به شمار می رود، وحدت میان دو قبیله درگیر (اوس و خزرج)، همچنین حفظ حقوق مهاجران و یهود را متضمن است.

در این پیمان نامه علاوه بر ایجاد دوستی میان کینه توزان و تعیین حقوق هر یک از قبیله ها و نحوه پرداخت خون بها و فدیة، مسلمانان برابر دیگر مردمان، امتی واحد خوانده شده اند.

با نوشته شدن این پیمان نامه و پذیرفته شدن آن، جنگ میان مردم مدینه به پایان رسید، اما باید، وحدتی دیگر تحقق یابد؛ وحدتی که به هم چشمی و کینه توزی دو تیره از عرب پایان دهد.

جلوگیری از تفرقه

روزی اوسیان و خزرجیان در نقطه ای گرد آمده بودند. وحدت و یگانگی این دو گروه که دیروز دشمن خون آشام یکدیگر بودند، یکی از یهودیان را سخت متأثر کرد. فوراً به یک جوان یهودی که در آن میان بود اشاره کرد و خاطرات تلخ جنگ های گذشته را که میان دو قبیله وجود داشت، به یاد آنان بیاورد. آن جوان سرگذشت جنگ «بعثت» را که سرانجام اوسیان بر خزرجیان پیروز شدند مطرح کرد و آن خاطرات تلخ را آن چنان تشریح کرد که نزاع و تفاخر میان دو دسته مسلمان اوس و خزرج آغاز گردید. نزدیک بود که آتش جنگ میان آنان شعله ور شود که خبر به پیامبر رسید و از نقشه شوم مخالفان آگاه شدند. فوراً با گروهی از یاران خود پیش آنها آمد و هدف اسلام و برنامه عالی خود را متذکر شد و فرمود: «اسلام شما را با یکدیگر

برادر نمود. باید کینه ها و خشم ها را به دست فراموشی بسپارید...». آن گاه به اندازه ای پند و اندرز داد و آنها را به اختلاف آگاهشان ساخت که یک مرتبه ناله و صدای آنها به گریه بلند شد و برای تحکیم مبانی برادری، همدیگر را در آغوش گرفتند و از درگاه خدا طلب آموزش نمودند.^(۱)

جلوگیری از اختلاف با مشارکت همگانی

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله برای جلوگیری از اختلاف با مشارکت همگانی همت می گماشت. چنان که به هنگام نوسازی کعبه وقتی بین قبایل برای نصب حجرالاسود اختلاف پیش آمد، چنین کرد؛ زیرا هر گروه می خواست افتخار نصب سنگ مقدس را نصیب خود سازد. حتی با هم پیمان خون بستند که این کار را انجام دهند و هر کس دیگر بخواهد اقدام به نصب حجرالاسود کند تا پای جان با او بجنگد، ولی حضرت رسول صلی الله علیه و آله دستور داد که پارچه ای بیاورند و سنگ را میان آن نهاد. آن گاه از هر یک از نمایندگان قبایل خواست که گوشه پارچه را گرفته و سنگ را بلند کنند. آنان این کار را کردند. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله سنگ را برداشت و در جای مخصوصش قرار داد.

به این ترتیب همه قبایل و گروه ها توانستند در نصب حجرالاسود شرکت کنند. در نتیجه، زمینه هر گونه اختلاف و نزاعی از بین رفت.^(۲)

ص: ۶۵

۱- [۱]. تاریخ اسلام سبحانی؛ به نقل از: سیره ابن هشام، ج ۱، صص ۵۵۵ و ۵۵۶.

۲- [۲]. ابن هشام، السیره النبویه، ج ۱، ص ۱۸۲.

روایت شده است در مجلسی که سه مسلمان از سه ملیت مختلف (سلمان از ایران، صهیب از روم و بلال از حبشه) حضور داشتند، مردی عرب وارد شد. وقتی موقعیت ممتاز و مخصوص آن سه غیر عرب را به خاطر پاکی و تقوای فوق العاده شان در بین مسلمانان مشاهده کرد، طاقت نیاورده، گفت: این «اوس» و «خزرج» [دو قبیله عرب] بودند که با قیام خود رسول خدا صلی الله علیه و آله را یاری کردند. دیگر این سه بیگانه چه می گویند؟ چه کسی آنها را دعوت به یاری پیامبر کرده است؟ وقتی رسول خدا صلی الله علیه و آله از این جریان آگاهی یافت، سخت ناراحت شد و برای پیش گیری از تفرقه میان امت اسلامی مردم را در مسجد جمع کرد و چنین فرمود:

«خدا یکی است، همه شما از یک پدر و مادر هستید، دین شما یکی است و عربیت [که شما به آن افتخار می کنید] نه از ناحیه پدر شماست و نه از نه ناحیه مادرتان، عربیت تنها زبان شماست».^(۱)

وحدت در سیره عملی ائمه^(۲)

ائمه اطهار علیهم السلام پیرو آیات وحدت آفرین قرآن کریم هر زمانی که احساس می کردند مرتدین و یا دشمنان خارجی اصل اسلام را با خطر مواجه کرده اند، فارغ از تمامی اختلافات به کمک خلیفه و مسلمانان می شتافتند و از هیچ گونه کمکی دریغ نمی ورزیدند.

ص: ۶۶

۱- [۱]. احمد حامد مقدم، دانش اجتماعی، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۶۱، ص ۱۳۰.

۲- [۲]. برگرفته از: محمد تقی قمی، منادیان تقریب، ۶، ص ۲۴.

پس از رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درگیری های شدیدی میان مسلمانان پدید آمد. امام علی علیه السلام با روح بلندی که داشت، مردم را از تفرقه به اتحاد فراخواند و خطاب به مردم فرمود:

أَيُّهَا النَّاسُ شُقُّوا أَمْوَاجَ الْفِتَنِ بِسُنَنِ النَّجَاهِ، وَ عَرَّجُوا عَنِ طَرِيقِ الْمُنَافَرَةِ، وَضَعُوا تِيَجَانَ الْمُفَاخَرَةِ، أَفْلَحَ مَنْ نَهَضَ بِجَنَاحٍ، أَوْ اسْتَسَلَّمَ فَأَرَاخُ... .

ای مردم! امواج فتنه ها را با کشتی های نجات (علم، ایمان و اتحاد) در هم شکنید و از مسیر اختلاف و پراکندگی دوری کنید و تاج تفاخر و برتری جویی را از سر بردارید. [دو کس راه صحیح را پیمودند]؛ آن کس که با داشتن یار و یاور و نیروی کافی به پاخواست، پیروز شد و آن کس که با نداشتن نیروی کافی کناره گیری کرد، مردم را راحت ساخت.

حضرت علی علیه السلام که تنها هدفش، حفظ اسلام بر پایه وحدت بود، با عملکرد سنجیده خود، چنان وحدتی میان مسلمانان به وجود آورد که مسلمانان به جای جنگ و اختلافات داخلی به صدور انقلاب عظیم اسلامی پرداختند.

همین وحدت، موجب پیروزی و پیشرفت آنان شد، به گونه ای که در مدت بسیار کوتاهی دو امپراتوری عظیم و پهناور روم و فارس را فتح کردند و مردم آن را به اسلام فراخواندند و مصر، عراق و فلسطین را نیز به تصرف خود درآوردند. اگر آن حضرت این وحدت و آرامش را به وجود نمی آورد، دست یافتن مسلمانان به آن همه پیشرفت و فتوحات محال بود. (۱)

ص: ۶۷

۱- [۱]. عبدالکریم بی آزار شیرازی، هم بستگی مذاهب اسلامی، ص ۱۱.

امیرمؤمنان علی علیه السلام در جنگ مسلمانان با دول قدرتمند آن زمان (ایران و روم) به کمک خلیفه و مسلمانان می شتابد.

خلیفه دوم قصد داشت شخصا به همراه لشکر به جنگ قیصر روم برود. از این رو، با علی علیه السلام مشورت کرد. حضرت، وی را از شرکت در جنگ نهی کرد و از خلیفه خواست در مدینه بماند و به جای خود مرد جنگ دیده و دلیری را به سوی روم بفرستد؛ زیرا به تعبیر امیرمؤمنان علیه السلام در نهج البلاغه اگر خلیفه در جنگ کشته شود، دیگر برای مسلمانان شهرهای دوردست و سرحدات پناهی نمی ماند. (۱)

در جنگ بین ایران و مسلمانان نیز خلیفه دوم با علی علیه السلام به مشورت می پردازد و از کمک فکری علی علیه السلام در راه پیروزی اسلام بر کفار استفاده می کند.

حضرت علی علیه السلام، علی رغم نظر عثمان که خواسته بود عمر به همه مسلمانان شام و یمن و مکه و مدینه و کوفه و بصره نامه بنویسد تا برای جنگ آماده شوند و خود خلیفه نیز به همراه آنان به جنگ برود، فرمود: صلاح نیست از مدینه حرکت کنی؛ چون این شهر، پایتخت اسلام است و صلاح نیست لشکر را از شام فرا بخوانی؛ چون شهری که به سختی به تصرف درآمده سزاوار نیست از لشکر تهی ماند. مبادا هرقل، پادشاه روم آگاه شده، از کمین بیرون آمده، دوباره آنجا را به تصرف درآورد....

حضرت خواست خلیفه در مدینه بماند و مرد

ص: ۶۸

۱- [۱]. نهج البلاغه، فیض الاسلام، خطبه ۱۳۴.

دلیری را امیر لشکر اسلام نموده و به جنگ ایرانی‌ها بفرستد و _نعمان ابن مقرن_ را برای امیری لشکر به خلیفه دوم پیشنهاد کرد و عمر این رأی را قبول نمود. (۱)

سایر ائمه علیهم السلام نیز در مواقع لزوم به کمک خلفا می‌آمدند و آنها را از تنگنا می‌رهانیدند؛ از جمله هنگامی که پادشاه روم، نامه‌ای به عبدالملک بن مروان می‌نویسد و او از پاسخ در می‌ماند، امام سجاد علیه السلام پاسخ نامه را می‌نویسد. (۲)

زمان هشام بن عبدالملک، هنگامی که حکومت روم قصد داشت سیادت و استقلال حکومت به ظاهر اسلامی را از بین ببرد و سکه روم را بر مسلمانان تحمیل کند، امام باقر علیه السلام طرح سکه اسلامی را به هشام داد و با این تهدید به مقابله پرداخت. (۳)

شیخ حر عاملی در _وسائل الشیعه_ از امامان شیعه نقل کرده است که آن بزرگواران پیروانشان را دعوت می‌کردند تا در مجامع عمومی مسلمانان و در نماز جماعت آنها شرکت کنند و به ائمه جماعات اهل سنت اقتدا کنند و نماز خواندن پشت سر ائمه جماعات اهل سنت را مانند نماز خواندن پشت سر پیغمبر اسلام می‌دانستند. (۴)

ائمه اطهار علیهم السلام با دعوت مسلمانان به

ص: ۶۹

۱- [۱]. همان، خطبه ۱۴۶.

۲- [۲]. محمدباقر صدر، نقش پیشوایان شیعه در بازسازی جامعه اسلامی، ترجمه: علی اسلامی، ص ۱۱.

۳- [۳]. همان.

۴- [۴]. وسائل الشیعه، ج ۵، صص ۳۸۱ و ۳۸۲.

وحدت و هم بستگی از ایجاد ضعف و سستی در پیکره اسلام جلوگیری می کردند. می توان اقتدار و عزت مسلمین در صدر اسلام را از جمله نتایج وحدت و یک پارچگی مسلمانان به شمار آورد.

وحدت در سیره بزرگان

سیر در تاریخ اسلام، بیانگر این نکته است که بسیاری از عالمان شیعه و سنی توجه و اهتمام ویژه ای به مسئله وحدت و هم بستگی مسلمین داشته اند.

سیره بزرگان دینی بر این پایه استوار بوده است که در حرکت های اسلامی، رهبری نهضت به دست هر یک از مذهب های اسلامی باشد، بر دیگر مذهب ها، همراهی، پشتیبانی و دفاع لازم و ضروری است. همان طور که در گذشته عالمان بزرگ سنی به پشتیبانی از نهضت های علوی و شیعی فتوای جهاد داده اند.

«هناك علماء من اكابر علماء السنه افتوا بوجوب الجهاد و بوجوب القتال بين یدی ثوار آل محمد صلی الله علیه و آله»^(۱) عالمان بزرگ اهل سنت به واجب بودن جهاد و پیکار با انقلابیون آل محمد صلی الله علیه و آله فتوا داده اند. به عنوان نمونه، ابوحنیفه در آغاز، به همراهی نهضت های علوی فتوای جهاد داد و خود در یکی از این نهضت ها شرکت کرد.^(۲)

عالمان شیعی نیز در جنگ بین حکومت عثمانی و انگلیسی ها بر سر عراق فتوای جهاد صادر کردند و بزرگوارانی چون آقا

ص: ۷۰

۱- [۱]. محمدباقر صدر، اهل البیت تنوع ادوار و وحده هدف، ص ۷۰.

۲- [۲]. همان.

سید مصطفی کاشانی و فرزند ایشان، سید ابوالقاسم کاشانی، سید محمد تقی خوانساری، شیخ الشریعه اصفهانی، سید علی داماد، سید محسن حکیم، شیخ محمد حسین کاشف الغطاء نایینی و... در صحنه پیکار حاضر شدند و با دشمن جنگیدند.

از نکات قابل تأمل در عزت و شوکت مسلمین در قرون اولیه، حفظ حرمت ها و احترام متقابلی است که بزرگان مذاهب مختلف اسلامی در حق یکدیگر رعایت می کردند و این تفاهم و وحدت میان بزرگان دینی بین پیروان و تابعین آنها نیز تسری پیدا می کرد.

از قول مالک، پیشوای مالکی ها که روابط بسیار خوبی با امام صادق علیه السلام داشت، چنین نقل می کنند:

«وقتی به حضور جعفر بن محمد رسیدم، به من احترام گذاشت و من خدا را شکر کردم که او به من محبت دارد».^(۱)

حکایات تاریخی

پی آمد قومیت گرایی^(۲)

در شهر مدینه، مردی به نام قزمان_ زندگی می کرد که هر وقت از او سخن به میان می آمد، پیامبر اسلام می فرمود: «او اهل دوزخ است».

در جنگ احد، قزمان در میدان نبرد، با شهادت جنگید و به تنهایی تعدادی از کفار

ص: ۷۱

۱- [۱]. مجله حوزه، ش ۸۸.

۲- [۲]. داستان های بحار الانوار، ترجمه: محمود ناصری، ج ۴، ص ۱۷۶.

را هلاک کرد و در همین نبرد به شدت زخمی شد. مسلمانان وی را به خانه های «بنی ظفر» بردند. عده ای از مسلمانان به عیادتش رفتند و به وی گفتند: بهشت بر تو مژده باد؛ زیرا امروز در راه خدا سخت کوشش و فداکاری کردی و خویشتن را به خطر انداختی. قزمان گفت: مژده بهشت برای چه؟ به خدا سوگند، فداکاری و جنگم فقط برای دفاع از قبیله و عشیره ام بود. اگر موضوع قبیله و فامیل نبود، هرگز به جنگ حاضر نمی شدم.

سرانجام، قزمان که به شدت از زخم های بدنش رنج می برد، تیری از تیردان بیرون کشید و با آن رگی از بدن خود را برید و به زندگی خود پایان داد و سخن پیامبر درباره او تحقق یافت.

دو هم کار از دو مذهب(۱)

صفا و صمیمیت و هم کاری صادقانه _هشام بن حکم_ و _عبدالله بن یزید اباضی_، اعجاب همه مردم کوفه را برانگیخته بود و این دو نفر، به عنوان دو شریک خوب و دو همکار امین و صمیمی شهره و مثل شده بودند. این دو با مشارکت یکدیگر، مغازه خرازی را اداره می کردند و از درآمد آن زندگی می گذراندند. آنچه موجب شد مشارکت و همکاری و صمیمیت این دو نفر زبانزد عموم مردم شود، این بود که این دو نفر از نظر عقیده مذهبی در دو قطب کاملاً مخالف و مقابل همدیگر قرار داشتند. هشام از علما و متکلمین سرشناس شیعه امامیه و از یاران خاص امام جعفر

ص: ۷۲

۱- [۱]. مرتضی مطهری، داستان راستان، ج ۱، ص ۱۴۹.

صادق علیه السلام بود که به امامت اهل بیت علیهم السلام اعتقاد داشت، در حالی که عبدالله بن یزید، از علمای اَباضیه، یکی از فرقه های خوارج بود. آن گاه که پای دفاع از عقیده و مذهب بود، این دو نفر در دو جبهه کاملاً مخالف قرار می گرفتند، ولی آنها توانسته بودند تعصب مذهبی را به دیگر شئون زندگی وارد نسازند و با کمال متانت، به کار و تجارت و کسب و معامله در کنار هم بپردازند.

عجیب تر اینکه بسیار اتفاق می افتاد که شیعیان و شاگردان هشام، به همان مغازه می آمدند و هشام، اصول مذهب و مسائل تشیع را به آنها می آموخت، ولی عبدالله از شنیدن سخنانی برخلاف عقیده مذهبی خود ناراحت نمی شد. همین امر برای همکار او؛ یعنی عبدالله بن یزید نیز رخ می داد و هشام نیز هنگام شنیدن سخنانی که اغلب علیه مذهب تشیع بود، ابراز ناراحتی نمی کرد.

روزی عبدالله به هشام گفت: «من و تو با یکدیگر دوستانی صمیمی و هم کاریم و تو مرا خوب می شناسی. از تو می خواهم مرا به دامادی خودت بپذیری و دخترت فاطمه را به عقد من درآوری.» هشام با رعایت ادب و حسن اخلاق _ به دلیل نظر فقهی شیعه _ به او پاسخ منفی داد. عبدالله نیز سکوت کرد و دیگر سخنی از این موضوع به میان نیاورد و این حادثه نیز نتوانست به دوستی آنها خللی وارد سازد و هم کاری آنها تا هنگام مرگ ادامه یافت.

حق برادر مسلمان(۱)

ص: ۷۳

عبدالاعلیٰ، پسرِ عین، از کوفه ره سپار شهر مدینه بود. دوستان و پیروان امام صادق علیه السلام در کوفه، فرصت را مغتنم شمردند و مسائل و مشکلات علمی و دینی خود را نوشتند و به او دادند تا پاسخ آنها را از امام بگیرد و با خود به کوفه بیاورد. همچنین از وی خواستند مطلبی را شفاهی از امام بپرسد و پاسخ آن را بگیرد. آن پرسش درباره حقوقی بود که یک مسلمان، بر دیگر مسلمانان دارد.

عبدالاعلیٰ وارد مدینه شد و به محضر امام رفت. پرسش های کتبی را به حضرت سپرد و پرسشی شفاهی را نیز مطرح کرد. برخلاف انتظار او، امام به همه پرسش ها پاسخ داد، ولی درباره «حقوق مسلمان بر مسلمان» سخنی نفرمود. عبدالاعلیٰ آن روز چیزی نگفت و بیرون رفت. امام در روزهای دیگر نیز یک کلمه درباره این موضوع سخن نگفت تا اینکه عبدالاعلیٰ تصمیم بازگشت به کوفه و خروج از مدینه را گرفت و برای خداحافظی به محضر امام شرف یاب شد و با خود اندیشید که پرسش خود را دوباره مطرح کند. از آن رو، عرض کرد: یابن رسول الله! پرسش آن روز من بی پاسخ ماند. امام فرمود: «من به عمد آن را پاسخ ندادم.» عبدالاعلیٰ پرسید: «چرا؟»

امام فرمود: «زیرا می ترسم حقیقت را بگویم و شما عمل نکنید و از دین خدا خارج شوید.» آن گاه امام به سخنان خود ادامه داد و فرمود: «همانا از جمله سخت ترین تکالیف الهی درباره بندگان، سه چیز است: یکی رعایت عدل و انصاف میان خود و

دیگران، آن گونه که با برادر مسلمان خود چنان رفتار کند که دوست دارد او با خودش این گونه رفتار کند. دوم اینکه مال خود را از برادران مسلمان دریغ ندارد و با آنها به مواسات رفتار کند و سوم یاد کردن خداست در همه حال، ولی مقصودم از یاد کردن خدا این نیست که پیوسته «سبحان الله» و «الحمد لله» بگوید. مقصود این است که شخص چنان باشد که تا با کار حرامی روبه رو شد، یاد خدا که همواره در دلش هست، جلوی او را بگیرد».

از جمله کارهای حرام، آزار رساندن مؤمنان به یکدیگر یا آزرده کردن دیگر مردم، با دست و زبان است. پس بر مسلمان واجب است زبان خود را از بدگویی و افترا نسبت به هم کیشان خود بازدارد و با پیروی از سیره عملی امامان معصوم علیهم السلام و عمل به گفتار و رفتار ایشان، به عیب پوشی و حفظ آبروی برادر مسلمان خود همت گمارد.

فصل چهارم: اتحاد در سخنان امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری

الف) گزیده ای از سخنان امام خمینی رحمه الله

۱- پیروزی مسلمانان

پیروزی مسلمانان در گرو وحدت اسلامی و اجتماع زیر پرچم لا اله الا الله است. (۱)

۲- تحول روحی

توجه به اسلام و وحدت کلمه عامل ایجاد تحول روحی در جامعه است. (۲)

۳- رمز پیروزی

وحدت کلمه و اتکال به خدا رمز نیل به پیروزی نهایی است. (۳)

۴- دستور مهم

رفتار برادرانه و حفظ وحدت کلمه از دستورات مهم اسلام است. ما باید همه با هم توجه به این بکنیم که همان طوری که اسلام فرموده است (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا) همه با هم دست به هم بدهید و اعتصام به حبل خدا بکنید و برای خدا اجتماع کنید و تفرقه نباشد در کار، از تفرقه بترسید. (۴)

۵- دستور خدا

دستور خدا حفظ وحدت بر اساس اعتصام به حبل الله است. دستور همان است که آیه (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا) [فرموده] در

ص: ۷۶

۱- [۱]. صحیفه نور، ج ۶، ص ۱۱۶، ۱۵/۲/۱۳۵۸.

۲- [۲]. همان، ص ۱۴۸، ۲۳/۲/۱۳۵۸.

۳- [۳]. همان، ص ۱۶۸، ۲۴/۲/۱۳۵۸.

۴- [۴]. همان، ج ۷، ص ۲۰۸، ۵/۴/۱۳۵۸.

آیه فقط امر به اجتماع نیست، تمام دستورهای مردم عادی و رژیم های غیرالهی این است که همه با هم باشید و دستور به اجتماع است لکن دستور خدا دستور (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ) است.

۶- اتحاد در راه حق

اینکه مهم است این است که تنها این نباشد که همه با هم در یک امری مجتمع باشید و متفرق نباشید، امر این است که همه با هم اعتصام به حبل الله بکنید. راه، راه حق باشد و توجه به حق باشد و اعتصام به راه حق باشد. انبیا نیامده اند که مردم را در امور با هم مجتمع کنند. انبیا آمده اند که همه را در راه حق مجتمع کنند.^(۱)

۷- قرآن، محور وحدت

آنچه مهم است این است که مسلمین به اسلام و قرآن عمل کنند. این وحدت همان چیزی است که در قرآن کریم درباره آن سفارش شده است و ائمه اطهار علیهم السلام مسلمین را به آن دعوت کرده اند. و اصولاً دعوت به اسلام، دعوت به وحدت است. به این معنا که همه در کلمه اسلام با هم مجتمع باشند. لکن همان طور که می دانید، نگذاشتند این وحدت تحقق پیدا بکند، خصوصاً در این عصرهای اخیر که زیاده تر به اختلافات دامن زده اند چون کارشناس های آنها فهمیده بودند که اگر این اجتماع بزرگ اسلامی به هم نزدیک بشوند و به هم بپیوندند دیگر هیچ قدرتی نمی تواند با اینها مقابله کند و نسبت به آنها

ص: ۷۷

سلطه جویی کند. آنها تنها راه را در این دیدند که برای مقاصد شوم خود بین همه گروه ها تفرقه بیندازند. (۱)

۸- حکم خدا

یکی از احکامی که مورد توجه خداست وحدت و انسجام همه است. (۲)

۹- دست آورد پیامبران

آن روزی که این وحدت از بین برود همه نوامیس ما و زحمت های انبیا علیهم السلامه باد فنا خواهد رفت. (۳)

۱۰- اتحاد مستضعفان

باید کوشش کرد که وحدت بین مستضعفان در هر مسلک و مذهب تحقق پیدا کند. (۴)

۱۱- معصیت خدا

اگر کارشکنی برای این وحدت بشود، این وحدتی که الان در بین ملت ما موجود است، بین دولت و ملت ما موجود است، اگر یک نفر خدشه بکند بر این، بخواهد به هم بزند این وحدت را، این معصیت خدا را کرده است. (۵)

۱۲- حفظ اسلام

حفظ اسلام به حفظ وحدت است. (۶)

ص: ۷۸

۱- [۱]. صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۴، ۱۳۶۰/۱۰/۲۳.

۲- [۲]. همان، ص ۱۷۳، ۱۳۶۱/۳/۱۳.

۳- [۳]. همان، ج ۱۷، ص ۲۳۳، ۱۳۶۲/۱/۲۱.

۴- [۴]. همان، ص ۲۴۹، ۱۳۶۲/۲/۲۰.

۵- [۵]. همان، ج ۱۹، ص ۱۳۲، ۱۳۶۴/۱/۱.

۶- [۶]. همان، ج ۲۰، ص ۵، ۱۳۶۵/۳/۱۹.

۱۳- رحمت الهی

وحدت را حفظ کنید تا خدای تبارک و تعالی عنایتش را مستدام کند. (۱)

اخلاص و اتحاد

هم وحدت را حفظ کنید و هم اخلاص را. (۲)

۱۴- حقوق برابر

من مکرر اعلام کرده ام که در اسلام، نژاد، زبان، قومیت و ناحیه مطرح نیست. تمام مسلمین چه اهل سنت و چه شیعه، برادر و برابر و همه برخوردار از همه مزایا و حقوق اسلامی هستند. (۳)

۱۵- رفع مشکلات

اگر مسلمانان به جهت امری که خدای تبارک و تعالی فرموده است: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، اگر به همین یک امر و نهی عمل می کردند، تمام مشکلاتشان [مشکلات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی شان] رفع می شد و هیچ قدرتی نمی توانست با آن مقابله کند. (۴)

۱۶- بهره مند از اختلاف

برادران شیعه و سنی از هر اختلافی احتراز کنند. امروز، اختلاف بین ما تنها به نفع آنهاپی است که نه به مذهب شیعه اعتقاد دارند و نه به مذهب «حنفی» یا سایر فرق. آنها می خواهند نه این باشد، نه آن... ما باید توجه به این معنا بکنیم که همه ما مسلمان هستیم و همه ما اهل قرآن و اهل

ص: ۷۹

۱- [۱]. همان، ج ۲۰، ص ۸۴، ۲۱/۱/۱۳۶۶.

۲- [۲]. همان، ج ۲۰، ص ۱۰۶، ۵/۵/۱۳۶۶.

۳- [۳]. وحدت از دیدگاه امام خمینی رحمه الله، ص ۱۰۵.

۴- [۴]. صحیفه نور، ج ۷، ص ۱۷۶، ۱/۴/۱۳۵۸.

توحید هستیم. (۱)

۱۷- دشمن شناسی

برادران اهل سنت در کشورهای اسلامی، بدانند که عمال وابسته به قدرت های شیطانی بزرگ، خیرخواه اسلام و مسلمین نیستند و لازم است مسلمانان از آنان تبری کنند و به تبلیغات نفاق افکنانه آنان گوش فراندهند. (۲)

۱۸- در سایه پرچم توحید

ای مسلمانان جهان که به حقیقت اسلام ایمان دارید! به پا خیزید و در زیر پرچم توحید و در سایه تعلیمات اسلام، مجتمع شوید و دست خیانت ابرقدرتان را از ممالک خود و خزاین سرشار آن کوتاه کنید و مجد اسلام را اعاده کنید و دست از اختلافات و هواهای نفسانی بردارید که شما دارای همه چیز هستید. (۳)

۱۹- پیروان قرآن

ما همه پیرو قرآن و رسول اکرم صلی الله علیه و آله هستیم و همه با هم برادر، همه با هم یک جهت، یک وجهه، یک دین، یک قرآن داریم؛ و من امیدوارم که تفرقه انگیزی ها را شماها با قدرت خودتان و قوه الهی قطع کنید؛ نگذارید رخنه کنند در صفوف فشرده ما. (۴)

ص: ۸۰

۱- [۱]. همان، ص ۴۰۹.

۲- [۲]. همان، ج ۷، ص ۵۲۴، ۲۱/۶/۱۳۵۹.

۳- [۳]. همان، ص ۵۲۵، ۲۱/۶/۱۳۵۹.

۴- [۴]. قومیت و ملیت و اندیشه فراملی از دیدگاه امام خمینی رحمه الله، ص ۲۲، ۵/۲/۱۳۵۸.

ادا کردن حق اسلام به این است که تفرقه در بین خودمان نباشد. آنهایی که می خواهند ایجاد تفرقه کنند، از خود برانید. توطئه هایی که از شرق و غرب در ایران دارد نضج می گیرد، نگذارید که نضج بگیرد. (۱)

۲۱- ید واحده

ما همه ممالک اسلامی را از خود می دانیم و خودمان را هم از ممالک اسلامی می دانیم. ما می خواهیم به امر خدای تبارک و تعالی، همه با هم مجتمع باشیم و همه «ید واحده» باشیم بر ضد مستکبرین جهان. (۲)

۲۲- وظیفه همه

جای تردید نیست که وظیفه یک نفر مسلمانی که در دورترین نقطه های جهان به سر می برد همان وظیفه ای است که خلق مسلمان فلسطین امروز به آن مسئول است، مسلمانان به مثابه دست واحدند و همه در مسئولیت عمومی یکسانند. تفرقه جویی و نژادپرستی در کار نیست و بین ملت های اسلامی هیچ گونه امتیازی وجود ندارد، جز تقوا و پرهیزکاری. (۳)

۲۳- وظیفه اهل قلم و بیان

کسانی که اهل قلم و بیان هستند، باید این مسائل [تحریکات مشکوک و حملات مستمر برای تیره گرداندن روابط بین عرب و عجم و ترک و کرد و...] را بری مردم توضیح دهند و اسلام را به مردم معرفی کنند و بگویند که

ص: ۸۱

۱- [۱]. همان، صص ۲۷ و ۲۸، ۱۱/۱۰/۱۳۵۸.

۲- [۲]. همان، صص ۳۴ و ۳۵، ۱۱/۹/۱۳۶۰.

۳- [۳]. همان، صص ۴۳ و ۴۴، ۱۹/۷/۱۳۴۷.

اسلام برای ملیت خاصی نیست و ترک، فارس، عرب و عجم ندارد. اسلام متعلق به همه است و نژاد و رنگ، قبیله و زبان در این نظام ارزش ندارد. قرآن کتاب همه است و این تبلیغات که این عرب است، آن ترک است و یا فارس یا کرد، تبلیغاتی است که اجانب برای چپاول مخازنی که در این ممالک است رواج می دهند که مسلمانان را از هم جدا کنند. مسلمین باید هشیار باشند که تحت تأثیر این تبلیغات واقع نشوند. (۱)

ب) گزیده ای از سخنان مقام معظم رهبری

۱- پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله محور وحدت

وجود نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله، بزرگ ترین مایه وحدت در همه ادوار اسلامی بوده است و امروز هم می تواند باشد؛ چون اعتقاد آحاد مسلمانان به آن وجود اقدس بزرگوار، با عاطفه و عشق توأم است و لذا آن بزرگوار، مرکز و محور عواطف و عقاید همه مسلمان هاست و همین محوریت، یکی از موجبات انس دل های مسلمین و نزدیکی فرق اسلامی با یکدیگر به حساب می آید.

۲- تهاجم دشمن، اهمیت بیشتر

باید بگویم که اگر وحدت و نزدیکی فرق اسلامی چیزی است که در خدمت اسلام می باشد و اگر قبول داریم که اتحاد مسلمین به حال مسلمین مفید است و در جهت عظمت اسلام

ص: ۸۲

می باشد، یقیناً باید معتقد باشیم که از سوی دشمنان اسلام، سخت ترین تلاش ها و پیچیده ترین توطئه ها، علیه این وحدت و اتحاد در جریان است. این دو از هم غیرقابل انفکاک است. امروز، هر چیزی که برای اسلام نافع تر است، از نظر دشمنان اسلام مبعوض تر می باشد. امروز، هر چیزی که بیشتر در جهت عظمت اسلام باشد، بیشتر هم مورد تهاجم دشمنان اسلام است. این، یک معادله قطعی است. (۱)

۳- تلاش های استکبار

امروز، پول های دستگاه استکبار و ایادی آنها، در دنیا و بیشتر از همه در دنیای اسلام، برای ایجاد تفرقه بین مسلمین خرج می شود تا اگر بتوانند _ که نخواهند توانست _ بین ایران اسلامی و مسلمانان عالم، اختلاف ایجاد کنند و فاصله بیندازند. جنگ دشمن ساخته شیعه و سنی، به برکت انقلاب اسلامی به حمدالله رو به خمود و خاموشی رفت و برادران شیعه و سنی در میدان های مختلف در کنار هم قرار گرفتند و به یکدیگر کمک کردند و برادروار با هم حرکت کردند _ که حق هم همین بود _ ولی امروز تبلیغات جهانی سعی می کند باز هم این شعله را مشتعل تر و این آتش را برافروخته تر کند تا این اختلاف را که رو به از بین رفتن است، دوباره زنده نماید. (۲)

۴- دست های مزدور و مذاهب اختراعی

ص: ۸۳

۱- [۱]. ۲۴/۷/۱۳۶۸.

۲- [۲]. همان.

علمای اسلام باید مواظب باشند. مراقب این مذاهب اختراعی و جعلی _ که نقض وحدت است _ باشید. مواظب این دلارهای نفتی که برای ایجاد تفرقه به کار می رود، باشید. مواظب این دست های پلید و مزدور که سعی می کنند «عروه الوثقی» وحدت بین مسلمین را بسگند و پاره کنند، باشید. با اینها برخورد کنید. این، لازمه علاقه به وحدت و پیمودن راه وحدت اسلامی است. بدون این، ممکن نیست. (۱)

۵- اتحاد یعنی هم دلی و هم کاری

ما در مسئله وحدت، جدی هستیم. ما اتحاد مسلمین را هم معنا کرده ایم. اتحاد مسلمین، به معنای انصراف مسلمین و فرّق گوناگون از عقاید خاص کلامی و فقهی خودشان نیست؛ بلکه اتحاد مسلمین به دو معنای دیگر است که هر دوی آن باید تأمین بشود: اول اینکه فرّق گوناگون اسلامی (فرّق سنّی و فرّق شیعه) _ که هر کدام فرّق مختلف کلامی و فقهی دارند _ حقیقتاً در مقابله با دشمنان اسلام، هم دلی و هم دستی و هم کاری و هم فکری کنند. دوم اینکه فرّق گوناگون مسلمین سعی کنند خودشان را به یکدیگر نزدیک کنند و تفاهم ایجاد نمایند و مذاهب فقهی را با هم مقایسه و منطبق کنند. بسیاری از فتاوی فقهی و علما هست که اگر مورد بحث فقهی عالمانه قرار بگیرد، ممکن است با مختصر تغییری، فتاوی دو مذهب به هم نزدیک شود. (۲)

ص: ۸۴

۱- [۱]. همان.

۲- [۲]. همان.

۶- وحدت، اصلی اسلامی

نباید به وحدت به چشم تاکتیک نگاه کرد؛ وحدت یک اصل اسلامی است: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا» یعنی اعتصام به حبل الله، جمیعا و مجتمعا لازم است. اعتصام به حبل الله، به صورت تک تک ممکن نمی شود: «وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱).

۷- وحدت دشمن شکن

هر چه یک پارچگی و وحدت از همه جهات بیشتر باشد، زیباتر و باشکوه تر خواهد بود و برای دشمن شکننده تر و برای دوست امیدوارکننده تر است. (۲)

۸- اختلاف و نقش شیطان ها

هرجا در میان مؤمنین و بندگان صالح خدا وحدت هست، آنجا توحید و خدا هم هست. هر جا بین مؤمنین و بین بندگان صالح خدا اختلاف هست، آنجا قطعا شیطان و دشمن خدا حاضر است. هر جا شما اختلاف دیدید، جست و جو کنید، بدون دشواری شیطان را در آنجا خواهید یافت، یا شیطانی را که در درون نفوس خود ماست و نفس اماره نام دارد و از خطرناک ترین شیطان ها هم است، پیدا خواهید کرد. بنابراین، پشت سر همه اختلافات، یا خودخواهی ها و جاه طلبی ها و منیت های ماست و یا شیطان های خارجی، یعنی دست های دشمن و استکبار و قدرت های ظالم و ستمگر. (۳)

ص: ۸۵

۱- [۱]. بیانات در دیدار با رئیس جمهور موقت افغانستان و رهبران مجاهدان افغانی، ۱۱/۷/۱۳۶۸.

۲- [۲]. ۲۶/۷/۱۳۶۸.

۳- [۳]. ۲۹/۹/۱۳۶۸.

۹- ضرورت احترام و پرهیز از اهانت

ما به همه می‌گوییم که احترام یکدیگر را حفظ کنند و به عقاید و مقدسات هم اهانت نکنند. اگر کسی به بهانه عقیده‌ای بخواهد به مقدسات دیگران اهانت بکند، از نظر ما به هیچ وجه قابل دفاع نیست. محبت، طرفینی است. بایستی همه با هم کمک کنند تا محبت به وجود آید و دشمن نتواند سوءاستفاده بکند؛ دشمنی که نه با شیعه رابطه خوبی دارد و نه با سنی، بلکه با اصل اسلام مخالف است و نسبت به آن کینه می‌ورزد. همان اسلامی که سنی یا شیعه دارد، مبعوض امریکا و مرتجعان است. (۱)

۱۰- وحدت و تکلیف شرعی

حفظ وحدت را اصل قرار بدهیم و اگر تکلیف شرعی‌ای هم احساس کردیم، ولی دیدیم عمل به این تکلیف ممکن است مقداری تشنج به وجود آورد و وحدت را از بین ببرد، قطعاً انجام آنچه که تصور می‌کردیم تکلیف شرعی است، حرام است و حفظ وحدت واجب خواهد بود. (۲)

۱۱- یکی از چماق‌های دشمن!

مسئله شیعه و سنی یکی از ابزارهای مهم دشمنان برای زمین‌گیر کردن امت اسلامی است. هم سنی‌ها بدانند، هم شیعه‌ها بدانند؛ همه در ایران و در دنیای اسلام این را بدانند که اختلاف شیعه و سنی یکی از ابزارها و چماق‌های دشمن علیه امت اسلامی است. آنها هر جور بتوانند، از این ابزار استفاده

ص: ۸۶

۱- [۱]. ۱۹/۷/۱۳۶۸.

۲- [۲]. ۱۲/۴/۱۳۶۸.

می کنند. آن روزی که سنی فلسطینی زیر فشار است، یک عده ای را با این شعار، با این تبلیغات که اینها سنی هستند، شما شیعه هستید؛ سعی می کنند نگذارند کمک کنند. امروز که شیعه لبنان زیر فشار است، به یک عده ای می گویند شما سنی هستید، اینها شیعه هستند؛ به آنها کمک نکنید. آنها نه به شیعه احترامی می گذارند، نه به سنی؛ آنها با اصل اسلام طرفند. (۱)

۱۲- سرانگشت دشمن!

هر پدیده، یا شخص، یا حکومتی و نظامی که مسلمانان را از هویت اسلامی شان بیگانه کند، یا به تفرقه و پراکندگی بکشاند، یا به کسب عزت و عظمت اسلامی بی اعتنا، یا از آن مأیوس سازد، کاری دشمنانه می کند؛ و اگر خود، دشمن نیست، سرانگشت دشمن است! (۲)

امروز می خواهند مردم را به جان هم بیندازند...

در عراق، شیعه و سنی قرن ها کنار هم زندگی کرده اند. چقدر فامیل های شیعه و سنی با هم خویشاوند و قوم و خویشند. در طول این چند قرن گذشته، هیچ وقت اختلافی به این شکل مطرح نبوده است. زمان عثمانی ها دولت و حکومت به شیعه زور می گفتند و اذیت می کردند، و زمان صدام و زمان های دیگر هم کم و بیش همین طور بود؛ اما مردم شیعه و سنی با هم کاری نداشتند. امروز می خواهند

ص: ۸۷

۱- [۱]. ۱۷/۵/۱۳۸۵.

۲- [۲]. ۱۲/۱/۱۳۷۷.

مردم را به جان هم بیندازند. (۱)

باید با این کار مقابله کرد...

امروز انسان متأسفانه می بیند که حرف های امریکا و انگلیس از زبان بعضی از سیاستمداران دنیای اسلام تکرار می شود! همان چیزی که آنها می خواهند، اینها تکرار می کنند و به آتش اختلاف شیعه و سنی و اختلافات فرقه ای دنیای اسلام دامن می زنند. این، درست بر طبق آن چیزی است که دشمنان اسلام می خواهند. باید با این کار مقابله کرد. (۲)

۱۳- گروه های جاهل نادان

ما بایستی مردم خودمان را هشیار و بیدار کنیم و خودمان مراقب باشیم. آن کسانی که بدون فهم، فهم حقیقت، بدون تقوا، جمعیت عظیمی از مسلمانان را از دین خارج می داند، خارج می کنند، تکفیر می کنند این گروه های تکفیری نادان _ حقیقتاً مناسب ترین صفت برای اینها نادانی است _ اگرچه در آنها خباثت هم هست، اما جهالت مهم ترین خصوصیت اینهاست. (۳)

از کدام طایفه، کدام فرقه، کدام مذهب، کدام لهجه و کدام زبان هستید؟

در جنگ تحمیلی هشت ساله، از کسانی که می خواستند بروند از تمامیت ارضی و مرزهای اسلام در این کشور دفاع کنند، کسی نپرسید شما از کدام طایفه، کدام فرقه، کدام

ص: ۸۸

۱- [۱] . ۲۱/۷/۱۳۸۵ .

۲- [۲] . ۳۰/۵/۱۳۸۵ .

۳- [۳] . ۲۵/۱/۱۳۸۵ .

مذهب، کدام لهجه و کدام زبان هستید؟ همه رفتند؛ از همه جا رفتند. در ایران، خون‌ها در هم آمیخته شد و انقلاب به معنای حقیقی کلمه، یک اتحاد و یک الفت میان فرق و لهجه‌ها و طوایف مختلف به وجود آورد. (۱)

۱۴- انقلاب شیعی یا اسلامی؟

البته بعد از پیروزی انقلاب، اختلاف افکنی شدت پیدا کرده است؛ چون از انقلاب اسلامی و حیات مجدد اسلام می‌ترسند. اسلام قوی است. قوت و معنویت اسلام آن‌چنان است که اگر به شرایطش عمل بشود و واقعاً اسلام پیاده گردد، قدرت‌های دنیا و تخت‌ها را می‌لرزاند. آنها از این می‌ترسند و به همین خاطر نمی‌خواهند بگذارند قوت و معنویت اسلام زنده بشود. یکی از طرق مبارزه با این پدیده‌ای که برای آنها به شدت ترسناک می‌باشد، همین است که اینجا را از بقیه مسلمانان غیرشیعی دنیا ایزوله کنند و انقلاب ما را به عنوان یک انقلاب شیعی وانمود نمایند و دعوی بین شیعه و سنی را هم تقویت کنند تا نتیجه این بشود که مسلمانان دنیا که امروز به نام ما شعار می‌دهند، آن را متوقف کنند. (۲)

۱۵- حقوق همشهری‌گری

ما وقتی که می‌خواهیم یک ایرانی را _ به عنوان یک ایرانی _ به حقوق حقه خودش برسانیم، از او سؤال نمی‌کنیم که مذهب و یا حتی دین تو چیست؟ نه، مواظن ماست و از

ص: ۸۹

۱- [۱]. ۱۳/۵/۱۳۷۵.

۲- [۲]. ۵/۱۰/۱۳۶۸.

حقوق همشهری گری با ما دارد استفاده می کند و در این مملکت زندگی می کند؛ چیزی باید بپردازد، کاری باید بکند و حقوقی هم دارد؛ حق امنیت، حق زندگی، حق کار، حق تلاش، حق تحصیل و فرهنگ دارد. (۱)

۱۶- تمسک به حبل الله چگونه است؟

قرآن می فرماید: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» اعتصام به حبل الله برای هر مسلمان یک وظیفه است؛ اما قرآن اکتفا نمی کند به اینکه ما را به اعتصام به حبل الله امر کند، بلکه به ما می گوید که اعتصام به حبل الله را در هیئت اجتماع انجام بدهید؛ «جمیعا»؛ همه با هم اعتصام کنید. و این اجتماع و این اتحاد، یک واجب دیگر است. بنابراین، علاوه بر اینکه مسلمان باید معتصم به حبل الله باشد، باید این اعتصام را به همراه دیگر مسلمان ها و هم دست با آنها انجام دهد.

۱۷- تفرقه انگیزی؛ گناهی تاریخی

امروز هر حرکت تفرقه انگیز در دنیای اسلام، گناهی تاریخی است. آنان که عنودانه گروه های عظیمی از مسلمین را به بهانه های واهی تکفیر می کنند؛ آنان که با گمان های باطل، به مقدسات فرقه هایی از مسلمین اهانت می کنند؛ آنان که به جوان های از جان گذشته لبنان که مایه سربلندی امت اسلامی شدند، از پشت خنجر می زنند؛ آنان که برای خوش آمد امریکا و صهیونیست ها از خطر موهومی به نام هلال شیعی سخن می گویند؛

ص: ۹۰

آنان که برای شکست دولت مسلمان و مردمی در عراق ناامنی و برادرکشی را دامن می زنند؛ آنان که دولت حماس را که محبوب و منتخب ملت فلسطین است از هر سو زیر فشار قرار می دهند... چه بدانند و چه ندانند مجرمانی به شمار می روند که تاریخ اسلام و نسل های آینده از آنان با نفرت یاد خواهند کرد و آنان را مزدوران دشمن غدار خواهند دانست. (۱)

۱۸- پیوند برادری میان امت اسلامی

پیوند برادری میان ملت لازم است، اما کافی نیست؛ پیوند برادری علاوه بر درون ملت، باید میان امت اسلامی با کشورها و ملت های دیگر برقرار باشد. جنگ شیعه و سنی از جمله توطئه های بزرگ دشمنان است. یک گروه متعصب متحجر بی خبر از حقایق عالم و بی خبر از معنویت را در مقابله با فرق اسلامی به راه می اندازند _ در عراق یک جور، در لبنان یک جور، در مناطق دیگر یک جور _ برای اینکه اختلاف ایجاد کنند.

برادران مسلمان چه در ایران، چه در عراق، چه در پاکستان، چه در لبنان، چه در فلسطین، چه در دیگر مناطق عالم، از هر مذهبی که هستند، این را می دانند که نظر ما این است و نظر علمای حقیقی اسلام این است که: «آلودن دست به خون برادر مسلمان، جزو گناهان غیرقابل بخشش است.» کسانی دست خود را به خون برادران مسلمانشان می آلاینند به عنوان پیروی از اسلام؟! به نام پای بندی به اسلام؟! این خروج از اسلام است. همه

ص: ۹۱

بدانند: برادری ملت ایران با ملت های مسلمان دیگر، یک برادری واقعی است؛ اختلاف مذهبی در جای خود هست _ شیعه، شیعه است؛ سنی، سنی است _ در میان اهل تسنن و در میان شیعه، اختلاف های فکری و مذهبی باز هم وجود دارد؛ اما همه اینها زیر پرچم لا اله الا الله و محمد رسول الله باید برادر باشند و در مقابله با دشمنان اسلام و دشمنان امت اسلامی بتوانند ایستادگی کنند. (۱)

ص: ۹۲

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۲۸۵ هـ. ق.
۴. ابن الاثیر، عزالدین، اسدالغابه، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۳۵۱.
۵. ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، بیروت، دارالاضواء، چاپ ششم، ۱۴۰۵ هـ. ق.
۶. ابن شعبه، حسن بن علی، تحف العقول، تهران، الحوراء، ۱۳۸۲.
۷. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۳۷۴.
۸. ابن هشام، عبدالملک، السیره النبویه، تهران، خوارزمی، ۱۳۶۱.
۹. ابوالفتوح رازی، حسین بن علی، تفسیر ابوالفتوح، تهران، علمی، ۱۳۲۲.
۱۰. امام خمینی، روح الله، صحیفه نور، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۰.
۱۱. _____، وحدت از دیدگاه امام خمینی رحمه الله، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله، ۱۳۷۸.
۱۲. بی آزار شیرازی، عبدالکریم، حماسه اتحاد، بی جا، بی نا، ۱۳۷۶.
۱۳. _____، هم بستگی مذاهب اسلام، تهران، سازمان فرهنگ و ارتباطات، ۱۳۷۷.
۱۴. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، قم، پرهیزکار، ۱۳۸۳.
۱۵. تهوری، مسلم، منادیان تقریب ۶ (علامه محمدتقی قمی)، زاهدان، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در امور اهل سنت سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۲.
۱۶. حامد مقدم، احمد، دانش اجتماعی، تهران، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۶۱.
۱۷. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۳۴۷.
۱۸. سبحانی، جعفر، تاریخ اسلام، قم، امام عصر (عج)، ۱۳۸۲.

١٩. صدر، محمدباقر، اهل بيت تنوع ادوار و وحدت هدف،

ص: ٩٣

۲۰. _____، نقش پیشوایان شیعه در بازسازی جامعه اسلامی، ترجمه: علی اسلامی.
۲۱. طبرسی، ابوجعفر محمد بن جریر، تاریخ الرسل و الملوک، مترجم: صادق نشات، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴.
۲۲. علی بن ابی طالب، غررالحکم و دررالکلم، قم، امام عصر (عج)، ۱۳۸۰.
۲۳. فیض کاشانی، ملامحسن، محجه البیضاء، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۲.
۲۴. قرائتی، محسن، تفسیر نور، قم، مؤسسه در راه حق، ۱۳۷۴.
۲۵. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران، مؤسسه تحقیقاتی و انتشاراتی نور، ۱۳۸۰.
۲۶. متقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۳۷۲.
۲۷. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۰.
۲۸. مجله حوزه، قم، دفتر تبلیغات اسلامی.
۲۹. محدث قمی، عباس، سفینه البحار، دارالاسوه للطباعه والنشر، ۱۴۱۴ ه. ق.
۳۰. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم، مؤسسه فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۷۷.
۳۱. مطهری، مرتضی، داستان راستان، تهران، صدرا، ۱۳۷۷.
۳۲. مفید، محمد بن نعمان، امالی، بیروت، مؤسسه الاعلمی، ۱۳۵۸.
۳۳. مکارم شیرازی، ناصر و جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲.
۳۴. میبدی، احمد بن احمد، کشف الاسرار و عده الابرار، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۱.
۳۵. ناصری، محمود، داستان های بحار الانوار، قم، دارالثقلین، ۱۳۷۷.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتاهای خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

